

19.

Na osnovu člana 95 tačka 3 Ustava Crne Gore donosim

UKAZ

O PROGLAŠENJU ZAKONA O POTVRĐIVANJU MEĐUNARODNOG UGOVORA O BILJNIM GENETIČKIM RESURSIMA ZA HRANU I POLJOPRIVREDU

Proglašavam **Zakon o potvrđivanju Međunarodnog ugovora o biljnim genetičkim resursima za hranu i poljoprivredu**, koji je donijela Skupština Crne Gore 24. saziva, na prvoj sjednici prvog redovnog zasjedanja u 2010. godini, dana 2. marta 2010. godine.

Broj: 01-711/2
Podgorica, 12. marta 2010. godine

Predsjednik Crne Gore,
Filip Vujanović, s.r.

Na osnovu člana 82 stav 1 tač. 2 i 17 i člana 91 stav 1 Ustava Crne Gore, Skupština Crne Gore 24. saziva, na prvoj šednici prvog redovnog zasijedanja u 2010. godini, dana 2. marta 2010. godine, donijela je

Z A K O N
O POTVRĐIVANJU MEĐUNARODNOG UGOVORA O BILJNIM GENETIČKIM
RESURSIMA ZA HRANU I POLJOPRIVREDU

Član 1

Potvrđuje se Međunarodni ugovor o biljnim genetičkim resursima za hranu i poljoprivredu, zaključen u Rimu, dana 3. novembra 2001. godine, Rezolucijom 3/2001 na 31. sjednici Konferencije organizacije za hranu i poljoprivredu Ujedinjenih nacija, u originalu na arapskom, kineskom, engleskom, francuskom, ruskom i španskom jeziku.

Član 2

Tekst ugovora iz člana 1, ovog zakona, u originalu na engleskom jeziku i u prevodu na crnogorski jezik, glasi:

INTERNATIONAL TREATY ON PLANT GENETIC RESOURCES
FOR FOOD AND AGRICULTURE

PREAMBLE

The Contracting Parties,

Convinced of the special nature of plant genetic resources for food and agriculture, their distinctive features and problems needing distinctive solutions;

Alarmed by the continuing erosion of these resources;

Cognizant that plant genetic resources for food and agriculture are a common concern of all countries, in that all countries depend very largely on plant genetic resources for food and agriculture that originated elsewhere;

Acknowledging that the conservation, exploration, collection, characterization, evaluation and documentation of plant genetic resources for food and agriculture are essential in meeting the goals of the Rome Declaration on World Food Security and the World Food Summit Plan of Action and for sustainable agricultural development for this and future generations, and that the capacity of developing countries and countries with economies in transition to undertake such tasks needs urgently to be reinforced;

Noting that the Global Plan of Action for the Conservation and Sustainable Use of Plant Genetic Resources for Food and Agriculture is an internationally agreed framework for such activities;

Acknowledging further that plant genetic resources for food and agriculture are the raw material indispensable for crop genetic improvement, whether by means of farmers' selection, classical plant breeding or modern biotechnologies, and are essential in adapting to unpredictable environmental changes and future human needs;

Affirming that the past, present and future contributions of farmers in all regions of the world, particularly those in centres of origin and diversity, in conserving, improving and making available these resources, is the basis of Farmers' Rights;

Affirming also that the rights recognized in this Treaty to save, use, exchange and sell farm-saved seed and other propagating material, and to participate in decision-making regarding, and in the fair and equitable sharing of the benefits arising from, the use of plant genetic resources for food and agriculture, are fundamental to the realization of Farmers' Rights, as well as the promotion of Farmers' Rights at national and international levels;

Recognizing that this Treaty and other international agreements relevant to this Treaty should be mutually supportive with a view to sustainable agriculture and food security;

Affirming that nothing in this Treaty shall be interpreted as implying in any way a change in the rights and obligations of the Contracting Parties under other international agreements;

Understanding that the above recital is not intended to create a hierarchy between this Treaty and other international agreements;

Aware that questions regarding the management of plant genetic resources for food and agriculture are at the meeting point between agriculture, the environment and commerce, and convinced that there should be synergy among these sectors;

Aware of their responsibility to past and future generations to conserve the World's diversity of plant genetic resources for food and agriculture;

Recognizing that, in the exercise of their sovereign rights over their plant genetic resources for food and agriculture, states may mutually benefit from the creation of an effective multilateral system for facilitated access to a negotiated selection of these resources and for the fair and equitable sharing of the benefits arising from their use; and

Desiring to conclude an international agreement within the framework of the Food and Agriculture Organization of the United Nations, hereinafter referred to as FAO, under Article XIV of the FAO Constitution;

Have agreed as follows:

PART I – INTRODUCTION

Article 1 – Objectives

- 1.1 The objectives of this Treaty are the conservation and sustainable use of plant genetic resources for food and agriculture and the fair and equitable sharing of the benefits arising out of their use, in harmony with the Convention on Biological Diversity, for sustainable agriculture and food security.
- 1.2 These objectives will be attained by closely linking this Treaty to the Food and Agriculture Organization of the United Nations and to the Convention on Biological Diversity.

Article 2 – Use of terms

For the purpose of this Treaty, the following terms shall have the meanings hereunder assigned to them. These definitions are not intended to cover trade in commodities:

“*In situ* conservation” means the conservation of ecosystems and natural habitats and the maintenance and recovery of viable populations of species in their natural surroundings and, in the case of domesticated or cultivated plant species, in the surroundings where they have developed their distinctive properties.

“*Ex situ* conservation” means the conservation of plant genetic resources for food and agriculture outside their natural habitat.

“Plant genetic resources for food and agriculture” means any genetic material of plant origin of actual or potential value for food and agriculture.

“Genetic material” means any material of plant origin, including reproductive and vegetative propagating material, containing functional units of heredity.

“Variety” means a plant grouping, within a single botanical taxon of the lowest known rank, defined by the reproducible expression of its distinguishing and other genetic characteristics.

“*Ex situ* collection” means a collection of plant genetic resources for food and agriculture maintained outside their natural habitat.

“Centre of origin” means a geographical area where a plant species, either domesticated or wild, first developed its distinctive properties.

“Centre of crop diversity” means a geographic area containing a high level of genetic diversity for crop species in *in situ* conditions.

Article 3 – Scope

This Treaty relates to plant genetic resources for food and agriculture.

PART II - GENERAL PROVISIONS

Article 4 - General Obligations

Each Contracting Party shall ensure the conformity of its laws, regulations and procedures with its obligations as provided in this Treaty.

Article 5 – Conservation, Exploration, Collection, Characterization, Evaluation and Documentation of Plant Genetic Resources for Food and Agriculture

a.1 Each Contracting Party shall, subject to national legislation, and in cooperation with other Contracting Parties where appropriate, promote an integrated approach to the exploration, conservation and sustainable use of plant genetic resources for food and agriculture and shall in particular, as appropriate:

- (a) Survey and inventory plant genetic resources for food and agriculture, taking into account the status and degree of variation in existing populations, including those that are of potential use and, as feasible, assess any threats to them;
- (b) Promote the collection of plant genetic resources for food and agriculture and relevant associated information on those plant genetic resources that are under threat or are of potential use;
- (c) Promote or support, as appropriate, farmers and local communities' efforts to manage and conserve on-farm their plant genetic resources for food and agriculture;
- (d) Promote *in situ* conservation of wild crop relatives and wild plants for food production, including in protected areas, by supporting, *inter alia*, the efforts of indigenous and local communities;
- (e) Cooperate to promote the development of an efficient and sustainable system of *ex situ* conservation, giving due attention to the need for adequate documentation, characterization, regeneration and evaluation, and promote the development and transfer of appropriate technologies for this purpose with a view to improving the sustainable use of plant genetic resources for food and agriculture;
- (f) Monitor the maintenance of the viability, degree of variation, and the genetic integrity of collections of plant genetic resources for food and agriculture.

5.2 The Contracting Parties shall, as appropriate, take steps to minimize or, if possible, eliminate threats to plant genetic resources for food and agriculture.

Article 6 – Sustainable Use of Plant Genetic Resources

6.1 The Contracting Parties shall develop and maintain appropriate policy and legal measures that promote the sustainable use of plant genetic resources for food and agriculture.

6.2 The sustainable use of plant genetic resources for food and agriculture may include such measures as:

- (a) pursuing fair agricultural policies that promote, as appropriate, the development and maintenance of diverse farming systems that enhance the sustainable use of agricultural biological diversity and other natural resources;
- (b) strengthening research which enhances and conserves biological diversity by maximizing intra- and inter-specific variation for the benefit of farmers, especially those who generate and use their own varieties and apply ecological principles in maintaining soil fertility and in combating diseases, weeds and pests;
- (c) promoting, as appropriate, plant breeding efforts which, with the participation of farmers, particularly in developing countries, strengthen the capacity to develop varieties particularly adapted to social, economic and ecological conditions, including in marginal areas;
- (d) broadening the genetic base of crops and increasing the range of genetic diversity available to farmers;
- (e) promoting, as appropriate, the expanded use of local and locally adapted crops, varieties and underutilized species;
- (f) supporting, as appropriate, the wider use of diversity of varieties and species in onfarm management, conservation and sustainable use of crops and creating strong link to plant breeding and agricultural development in order to reduce crop vulnerability and genetic erosion, and promote increased world food production compatible with sustainable development; and
- (g) reviewing, and, as appropriate, adjusting breeding strategies and regulations concerning variety release and seed distribution.

Article 7 – National Commitments and International Cooperation

7.1 Each Contracting Party shall, as appropriate, integrate into its agriculture and rural development policies and programmes, activities referred to in Articles 5 and 6, and cooperate with other Contracting Parties, directly or through FAO and other relevant international organizations, in the conservation and sustainable use of plant genetic resources for food and agriculture.

7.2 International cooperation shall, in particular, be directed to:

- (a) establishing or strengthening the capabilities of developing countries and countries with economies in transition with respect to conservation and sustainable use of plant genetic resources for food and agriculture;
- (b) enhancing international activities to promote conservation, evaluation, documentation, genetic enhancement, plant breeding, seed multiplication; and sharing, providing access to, and exchanging, in conformity with Part IV, plant genetic resources for food and agriculture and appropriate information and technology;
- (c) maintaining and strengthening the institutional arrangements provided for in Part V; and
- (d) implement the funding strategy of Article 18.

Article 8 – Technical Assistance

The Contracting Parties agree to promote the provision of technical assistance to Contracting Parties, especially those that are developing countries or countries with economies in transition, either bilaterally or through the appropriate international organizations, with the objective of facilitating the implementation of this Treaty.

PART III - FARMERS' RIGHTS

Article 9 – Farmers' Rights

9.1 The Contracting Parties recognize the enormous contribution that the local and indigenous communities and farmers of all regions of the world, particularly those in the centres of origin and crop diversity, have made and will continue to make for the conservation and development of plant genetic resources which constitute the basis of food and agriculture production throughout the world.

9.2 The Contracting Parties agree that the responsibility for realizing Farmers' Rights, as they relate to plant genetic resources for food and agriculture, rests with national governments. In accordance with their needs and priorities, each Contracting Party should, as appropriate, and subject to its national legislation, take measures to protect and promote Farmers' Rights, including:

- (a) protection of traditional knowledge relevant to plant genetic resources for food and agriculture;
- (b) the right to equitably participate in sharing benefits arising from the utilization of plant genetic resources for food and agriculture; and
- (c) the right to participate in making decisions, at the national level, on matters related to the conservation and sustainable use of plant genetic resources for food and agriculture.

9.3 Nothing in this Article shall be interpreted to limit any rights that farmers have to save, use, exchange and sell farm-saved seed/propagating material, subject to national law and as appropriate.

PART IV - THE MULTILATERAL SYSTEM OF ACCESS AND BENEFIT-SHARING

Article 10 – Multilateral System of Access and Benefit-sharing

10.1 In their relationships with other States, the Contracting Parties recognize the sovereign rights of States over their own plant genetic resources for food and agriculture, including that the authority to determine access to those resources rests with national governments and is subject to national legislation.

10.2 In the exercise of their sovereign rights, the Contracting Parties agree to establish a multilateral system, which is efficient, effective, and transparent, both to facilitate access to plant genetic resources for food and agriculture, and to share, in a fair and equitable way, the benefits arising from the utilization of these resources, on a complementary and mutually reinforcing basis.

Article 11 – Coverage of the Multilateral System

11.1 In furtherance of the objectives of conservation and sustainable use of plant genetic resources for food and agriculture and the fair and equitable sharing of benefits arising out of their use, as stated in Article 1, the Multilateral System shall cover the plant genetic resources for food and agriculture listed in Annex I, established according to criteria of food security and interdependence.

11.2 The Multilateral System, as identified in Article 11.1, shall include all plant genetic resources for food and agriculture listed in Annex I that are under the management and control of the Contracting Parties and in the public domain. With a view to achieving the fullest possible coverage of the Multilateral System, the Contracting Parties invite all other holders of the plant genetic resources for food and agriculture listed in Annex I to include these plant genetic resources for food and agriculture in the Multilateral System.

11.3 Contracting Parties also agree to take appropriate measures to encourage natural and legal persons within their jurisdiction who hold plant genetic resources for food and agriculture listed in Annex I to include such plant genetic resources for food and agriculture in the Multilateral System.

11.4 Within two years of the entry into force of the Treaty, the Governing Body shall assess the progress in including the plant genetic resources for food and agriculture referred to in paragraph 11.3 in the Multilateral System. Following this assessment, the Governing Body shall decide whether access shall continue to be facilitated to those natural and legal persons referred to in paragraph 11.3 that have not included these plant genetic resources for food and agriculture in the Multilateral System, or take such other measures as it deems appropriate.

11.5 The Multilateral System shall also include the plant genetic resources for food and agriculture listed in Annex I and held in the *ex situ* collections of the International Agricultural Research Centres of the Consultative Group on International Agricultural Research (CGIAR), as provided in Article 15.1a, and in other international institutions, in accordance with Article 15.5.

**Article 12 – Facilitated access to plant genetic resources for food and agriculture
within the Multilateral System**

12.1 The Contracting Parties agree that facilitated access to plant genetic resources for food and agriculture under the Multilateral System, as defined in Article 11, shall be in accordance with the provisions of this Treaty.

12.2 The Contracting Parties agree to take the necessary legal or other appropriate measures to provide such access to other Contracting Parties through the Multilateral System. To this effect, such access shall also be provided to legal and natural persons under the jurisdiction of any Contracting Party, subject to the provisions of Article 11.4.

12.3 Such access shall be provided in accordance with the conditions below:

- (a) Access shall be provided solely for the purpose of utilization and conservation for research, breeding and training for food and agriculture, provided that such purpose does not include chemical, pharmaceutical and/or other non-food/feed industrial uses. In the case of multiple-use crops (food and non-food), their importance for food security should be the determinant for their inclusion in the Multilateral System and availability for facilitated access.
- (b) Access shall be accorded expeditiously, without the need to track individual accessions and free of charge, or, when a fee is charged, it shall not exceed the minimal cost involved;
- (c) All available passport data and, subject to applicable law, any other associated available non-confidential descriptive information, shall be made available with the plant genetic resources for food and agriculture provided;
- (d) Recipients shall not claim any intellectual property or other rights that limit the facilitated access to the plant genetic resources for food and agriculture, or their genetic parts or components, in the form received from the Multilateral System;
- (e) Access to plant genetic resources for food and agriculture under development, including material being developed by farmers, shall be at the discretion of its developer, during the period of its development;
- (f) Access to plant genetic resources for food and agriculture protected by intellectual and other property rights shall be consistent with relevant international agreements, and with relevant national laws;
- (g) Plant genetic resources for food and agriculture accessed under the Multilateral System and conserved shall continue to be made available to the Multilateral System by the recipients of those plant genetic resources for food and agriculture, under the terms of this Treaty; and
- (h) Without prejudice to the other provisions under this Article, the Contracting Parties agree that access to plant genetic resources for food and agriculture found in *in situ* conditions will be provided according to national legislation or, in the absence of such legislation, in accordance with such standards as may be set by the Governing Body.

12.4 To this effect, facilitated access, in accordance with Articles 12.2 and 12.3 above, shall be provided pursuant to a standard material transfer agreement (MTA), which shall be adopted by the Governing Body and contain the provisions of Articles 12.3a, d and g, as well as the benefit-sharing provisions set forth in Article 13.2d(ii) and other relevant

provisions of this Treaty, and the provision that the recipient of the plant genetic resources for food and agriculture shall require that the conditions of the MTA shall apply to the transfer of plant genetic resources for food and agriculture to another person or entity, as well as to any subsequent transfers of those plant genetic resources for food and agriculture.

12.5 Contracting Parties shall ensure that an opportunity to seek recourse is available, consistent with applicable jurisdictional requirements, under their legal systems, in case of contractual disputes arising under such MTAs, recognizing that obligations arising under such MTAs rest exclusively with the parties to those MTAs.

12.6 In emergency disaster situations, the Contracting Parties agree to provide facilitated access to appropriate plant genetic resources for food and agriculture in the Multilateral System for the purpose of contributing to the re-establishment of agricultural systems, in cooperation with disaster relief co-ordinators.

Article 13 - Benefit-sharing in the Multilateral System

13.1 The Contracting Parties recognize that facilitated access to plant genetic resources for food and agriculture which are included in the Multilateral System constitutes itself a major benefit of the Multilateral System and agree that benefits accruing therefrom shall be shared fairly and equitably in accordance with the provisions of this Article.

13.2 The Contracting Parties agree that benefits arising from the use, including commercial, of plant genetic resources for food and agriculture under the Multilateral System shall be shared fairly and equitably through the following mechanisms: the exchange of information, access to and transfer of technology, capacity-building, and the sharing of the benefits arising from commercialization, taking into account the priority activity areas in the rolling Global Plan of Action, under the guidance of the Governing Body:

(a) Exchange of information:

The Contracting Parties agree to make available information which shall, *inter alia*, encompass catalogues and inventories, information on technologies, results of technical, scientific and socio-economic research, including characterization, evaluation and utilization, regarding those plant genetic resources for food and agriculture under the Multilateral System. Such information shall be made available, where non-confidential, subject to applicable law and in accordance with national capabilities. Such information shall be made available to all Contracting Parties to this Treaty through the information system, provided for in Article 17.

(b) Access to and transfer of technology

(i) The Contracting Parties undertake to provide and/or facilitate access to technologies for the conservation, characterization, evaluation and use of plant genetic resources for food and agriculture which are under the Multilateral System. Recognizing that some technologies can only be transferred through genetic material, the Contracting Parties shall provide and/or facilitate access to such technologies and genetic material which is under

the Multilateral System and to improved varieties and genetic material developed through the use of plant genetic resources for food and agriculture under the Multilateral System, in conformity with the provisions of Article 12. Access to these technologies, improved varieties and genetic material shall be provided and/or facilitated, while respecting applicable property rights and access laws, and in accordance with national capabilities.

(ii) Access to and transfer of technology to countries, especially to developing countries and countries with economies in transition, shall be carried out through a set of measures, such as the establishment and maintenance of, and participation in, crop-based thematic groups on utilization of plant genetic resources for food and agriculture, all types of partnership in research and development and in commercial joint ventures relating to the material received, human resource development, and effective access to research facilities.

(iii) Access to and transfer of technology as referred to in (i) and (ii) above, including that protected by intellectual property rights, to developing countries that are Contracting Parties, in particular least developed countries, and countries with economies in transition, shall be provided and/or facilitated under fair and most favourable terms, in particular in the case of technologies for use in conservation as well as technologies for the benefit of farmers in developing countries, especially in least developed countries, and countries with economies in transition, including on concessional and preferential terms where mutually agreed, *inter alia*, through partnerships in research and development under the Multilateral System. Such access and transfer shall be provided on terms which recognize and are consistent with the adequate and effective protection of intellectual property rights.

(c) Capacity-building

Taking into account the needs of developing countries and countries with economies in transition, as expressed through the priority they accord to building capacity in plant genetic resources for food and agriculture in their plans and programmes, when in place, in respect of those plant genetic resources for food and agriculture covered by the Multilateral System, the Contracting Parties agree to give priority to (i) establishing and/or strengthening programmes for scientific and technical education and training in conservation and sustainable use of plant genetic resources for food and agriculture, (ii) developing and strengthening facilities for conservation and sustainable use of plant genetic resources for food and agriculture, in particular in developing countries, and countries with economies in transition, and (iii) carrying out scientific research preferably, and where possible, in developing countries and countries with economies in transition, in cooperation with institutions of such countries, and developing capacity for such research in fields where they are needed.

(d) Sharing of monetary and other benefits of commercialization

(i) The Contracting Parties agree, under the Multilateral System, to take measures in order to achieve commercial benefit-sharing, through the involvement of the private and public sectors in activities identified under this Article, through partnerships and collaboration, including with the private sector in developing countries and countries with economies in transition, in research and technology development;

(ii) The Contracting Parties agree that the standard Material Transfer Agreement referred to in Article 12.4 shall include a requirement that a recipient who commercializes a product that is a plant genetic resource for food and agriculture and that incorporates material accessed from the Multilateral System, shall pay to the mechanism referred to in Article 19.3f, an equitable share of the benefits arising from the commercialization of that product, except whenever such a product is available without restriction to others for further research and breeding, in which case the recipient who commercializes shall be encouraged to make such payment.

The Governing Body shall, at its first meeting, determine the level, form and manner of the payment, in line with commercial practice. The Governing Body may decide to establish different levels of payment for various categories of recipients who commercialize such products; it may also decide on the need to exempt from such payments small farmers in developing countries and in countries with economies in transition. The Governing Body may, from time to time, review the levels of payment with a view to achieving fair and equitable sharing of benefits, and it may also assess, within a period of five years from the entry into force of this Treaty, whether the mandatory payment requirement in the MTA shall apply also in cases where such commercialized products are available without restriction to others for further research and breeding.

13.3 The Contracting Parties agree that benefits arising from the use of plant genetic resources for food and agriculture that are shared under the Multilateral System should flow primarily, directly and indirectly, to farmers in all countries, especially in developing countries, and countries with economies in transition, who conserve and sustainably utilize plant genetic resources for food and agriculture.

13.4 The Governing Body shall, at its first meeting, consider relevant policy and criteria for specific assistance under the agreed funding strategy established under Article 18 for the conservation of plant genetic resources for food and agriculture in developing countries, and countries with economies in transition whose contribution to the diversity of plant genetic resources for food and agriculture in the Multilateral System is significant and/or which have special needs.

13.5 The Contracting Parties recognize that the ability to fully implement the Global Plan of Action, in particular of developing countries and countries with economies in transition, will depend largely upon the effective implementation of this Article and of the funding strategy as provided in Article 18.

13.6 The Contracting Parties shall consider modalities of a strategy of voluntary benefitsharing contributions whereby Food Processing Industries that benefit from plant genetic resources for food and agriculture shall contribute to the Multilateral System.

PART V - SUPPORTING COMPONENTS

Article 14 – Global Plan of Action

Recognizing that the rolling Global Plan of Action for the Conservation and Sustainable Use of Plant Genetic Resources for Food and Agriculture is important to this Treaty, Contracting Parties should promote its effective implementation, including through national actions and, as appropriate, international cooperation to provide a coherent framework, *inter alia*, for capacitybuilding, technology transfer and exchange of information, taking into account the provisions of Article 13.

Article 15 - Ex Situ Collections of Plant Genetic Resources for Food and Agriculture held by the International Agricultural Research Centres of the Consultative Group on International Agricultural Research and other International Institutions

15.1 The Contracting Parties recognize the importance to this Treaty of the *ex situ* collections of plant genetic resources for food and agriculture held in trust by the International Agricultural Research Centres (IARCs) of the Consultative Group on International Agricultural Research (CGIAR). The Contracting Parties call upon the IARCs to sign agreements with the Governing Body with regard to such *ex situ* collections, in accordance with the following terms and conditions:

- (a) Plant genetic resources for food and agriculture listed in Annex I of this Treaty and held by the IARCs shall be made available in accordance with the provisions set out in Part IV of this Treaty.
- (b) Plant genetic resources for food and agriculture other than those listed in Annex I of this Treaty and collected before its entry into force that are held by IARCs shall be made available in accordance with the provisions of the MTA currently in use pursuant to agreements between the IARCs and the FAO. This MTA shall be amended by the Governing Body no later than its second regular session, in consultation with the IARCs, in accordance with the relevant provisions of this Treaty, especially Articles 12 and 13, and under the following conditions:
 - (i) The IARCs shall periodically inform the Governing Body about the MTAs entered into, according to a schedule to be established by the Governing Body;
 - (ii) The Contracting Parties in whose territory the plant genetic resources for food and agriculture were collected from *in situ* conditions shall be provided with samples of such plant genetic resources for food and agriculture on demand, without any MTA;
 - (iii) Benefits arising under the above MTA that accrue to the mechanism mentioned in Article 19.3f shall be applied, in particular, to the conservation and sustainable use of the plant genetic resources for food and agriculture in question, particularly in national and regional programmes in developing countries and countries with economies in transition, especially in centres of diversity and the least developed countries; and

- (iv) The IARCs shall take appropriate measures, in accordance with their capacity, to maintain effective compliance with the conditions of the MTAs, and shall promptly inform the Governing Body of cases of non-compliance.
- (c) IARCs recognize the authority of the Governing Body to provide policy guidance relating to *ex situ* collections held by them and subject to the provisions of this Treaty.
- (d) The scientific and technical facilities in which such *ex situ* collections are conserved shall remain under the authority of the IARCs, which undertake to manage and administer these *ex situ* collections in accordance with internationally accepted standards, in particular the Genebank Standards as endorsed by the FAO Commission on Genetic Resources for Food and Agriculture.
- (e) Upon request by an IARC, the Secretary shall endeavour to provide appropriate technical support.
- (f) The Secretary shall have, at any time, right of access to the facilities, as well as right to inspect all activities performed therein directly related to the conservation and exchange of the material covered by this Article.
- (g) If the orderly maintenance of these *ex situ* collections held by IARCs is impeded or threatened by whatever event, including *force majeure*, the Secretary, with the approval of the host country, shall assist in its evacuation or transfer, to the extent possible.

15.2 The Contracting Parties agree to provide facilitated access to plant genetic resources for food and agriculture in Annex I under the Multilateral System to IARCs of the CGIAR that have signed agreements with the Governing Body in accordance with this Treaty. Such Centres shall be included in a list held by the Secretary to be made available to the Contracting Parties on request.

15.3 The material other than that listed in Annex I, which is received and conserved by IARCs after the coming into force of this Treaty, shall be available for access on terms consistent with those mutually agreed between the IARCs that receive the material and the country of origin of such resources or the country that has acquired those resources in accordance with the Convention on Biological Diversity or other applicable law.

15.4 The Contracting Parties are encouraged to provide IARCs that have signed agreements with the Governing Body with access, on mutually agreed terms, to plant genetic resources for food and agriculture not listed in Annex I that are important to the programmes and activities of the IARCs.

15.5 The Governing Body will also seek to establish agreements for the purposes stated in this Article with other relevant international institutions.

Article 16 – International Plant Genetic Resources Networks

16.1 Existing cooperation in international plant genetic resources for food and agriculture networks will be encouraged or developed on the basis of existing arrangements and consistent with the terms of this Treaty, so as to achieve as complete coverage as possible of plant genetic resources for food and agriculture.

16.2 The Contracting Parties will encourage, as appropriate, all relevant institutions, including governmental, private, non-governmental, research, breeding and other institutions, to participate in the international networks.

Article 17 – The Global Information System on Plant Genetic Resources for Food and Agriculture

17.1 The Contracting Parties shall cooperate to develop and strengthen a global information system to facilitate the exchange of information, based on existing information systems, on scientific, technical and environmental matters related to plant genetic resources for food and agriculture, with the expectation that such exchange of information will contribute to the sharing of benefits by making information on plant genetic resources for food and agriculture available to all Contracting Parties. In developing the Global Information System, cooperation will be sought with the Clearing House Mechanism of the Convention on Biological Diversity.

17.2 Based on notification by the Contracting Parties, early warning should be provided about hazards that threaten the efficient maintenance of plant genetic resources for food and agriculture, with a view to safeguarding the material.

17.3 The Contracting Parties shall cooperate with the Commission on Genetic Resources for Food and Agriculture of the FAO in its periodic reassessment of the state of the world's plant genetic resources for food and agriculture in order to facilitate the updating of the rolling Global Plan of Action referred to in Article 14.

PART VI - FINANCIAL PROVISIONS

Article 18 – Financial Resources

18.1 The Contracting Parties undertake to implement a funding strategy for the implementation of this Treaty in accordance with the provisions of this Article.

18.2 The objectives of the funding strategy shall be to enhance the availability, transparency, efficiency and effectiveness of the provision of financial resources to implement activities under this Treaty.

18.3 In order to mobilize funding for priority activities, plans and programmes, in particular in developing countries and countries with economies in transition, and taking the Global Plan of Action into account, the Governing Body shall periodically establish a target for such funding.

18.4 Pursuant to this funding strategy:

- (a) The Contracting Parties shall take the necessary and appropriate measures within the Governing Bodies of relevant international mechanisms, funds and bodies to ensure due priority and attention to the effective allocation of predictable and agreed resources for the implementation of plans and programmes under this Treaty.
- (b) The extent to which Contracting Parties that are developing countries and Contracting Parties with economies in transition will effectively implement their commitments under this Treaty will depend on the effective allocation, particularly by the developed country Parties, of the resources referred to in this Article. Contracting Parties that are developing countries and Contracting Parties with economies in transition will accord due priority in their own plans and programmes to building capacity in plant genetic resources for food and agriculture.
- (c) The Contracting Parties that are developed countries also provide, and Contracting Parties that are developing countries and Contracting Parties with economies in transition avail themselves of, financial resources for the implementation of this Treaty through bilateral and regional and multilateral channels. Such channels shall include the mechanism referred to in Article 19.3f.
- (d) Each Contracting Party agrees to undertake, and provide financial resources for national activities for the conservation and sustainable use of plant genetic resources for food and agriculture in accordance with its national capabilities and financial resources. The financial resources provided shall not be used to ends inconsistent with this Treaty, in particular in areas related to international trade in commodities. ;
- (e) The Contracting Parties agree that the financial benefits arising from Article 13.2d are part of the funding strategy.
- (f) Voluntary contributions may also be provided by Contracting Parties, the private sector, taking into account the provisions of Article 13, non-governmental organisations and other sources. The Contracting Parties agree that the Governing Body shall consider modalities of a strategy to promote such contributions;

18.5 The Contracting Parties agree that priority will be given to the implementation of agreed plans and programmes for farmers in developing countries, especially in least developed countries, and in countries with economies in transition, who conserve and sustainably utilize plant genetic resources for food and agriculture.

PART VII - INSTITUTIONAL PROVISIONS

Article 19 – Governing Body

19.1 A Governing Body for this Treaty is hereby established, composed of all Contracting Parties.

19.2 All decisions of the Governing Body shall be taken by consensus unless by consensus another method of arriving at a decision on certain measures is reached, except that consensus shall always be required in relation to Articles 23 and 24.

19.3 The functions of the Governing Body shall be to promote the full implementation of this Treaty, keeping in view its objectives, and, in particular, to:

- (a) provide policy direction and guidance to monitor, and adopt such recommendations as necessary for the implementation of this Treaty and, in particular, for the operation of the Multilateral System;
- (b) adopt plans and programmes for the implementation of this Treaty;
- (c) adopt, at its first session, and periodically review the funding strategy for the implementation of this Treaty, in accordance with the provisions of Article 18;
- (d) adopt the budget of this Treaty;
- (e) consider and establish subject to the availability of necessary funds such subsidiary bodies as may be necessary, and their respective mandates and composition
- (f) establish, as needed, an appropriate mechanism, such as a Trust Account, for receiving and utilizing financial resources that will accrue to it for purposes of implementing this Treaty;
- (g) establish and maintain cooperation with other relevant international organizations and treaty bodies, including in particular the Conference of the Parties to the Convention on Biological Diversity, on matters covered by this Treaty, including their participation in the funding strategy;
- (h) consider and adopt, as required, amendments to this Treaty, in accordance with the provisions of Article 23;
- (i) consider and adopt, as required, amendments to annexes to this Treaty, in accordance with the provisions of Article 24;
- (j) consider modalities of a strategy to encourage voluntary contributions, in particular, with reference to Articles 13 and 18;
- (k) perform such other functions as may be necessary for the fulfilment of the objectives of this Treaty;
- (l) take note of relevant decisions of the Conference of the Parties to the Convention on Biological Diversity and other relevant international organizations and treaty bodies;

(m) inform, as appropriate, the Conference of the Parties to the Convention on Biological Diversity and other relevant international organizations and treaty bodies of matters regarding the implementation of this Treaty; and

(n) approve the terms of agreements with the IARCs and other international institutions under Article 15, and review and amend the MTA in Article 15.

19.4 Subject to Article 19.6, each Contracting Party shall have one vote and may be represented at sessions of the Governing Body by a single delegate who may be accompanied by an alternate, and by experts and advisers. Alternates, experts and advisers may take part in the proceedings of the Governing Body but may not vote, except in the case of their being duly authorized to substitute for the delegate.

19.5 The United Nations, its specialized agencies and the International Atomic Energy Agency, as well as any State not a Contracting Party to this Treaty, may be represented as observers at sessions of the Governing Body. Any other body or agency, whether governmental or non-governmental, qualified in fields relating to conservation and sustainable use of plant genetic resources for food and agriculture, which has informed the Secretary of its wish to be represented as an observer at a session of the Governing Body, may be admitted unless at least one third of the Contracting Parties present object. The admission and participation of observers shall be subject to the Rules of Procedure adopted by the Governing Body.

19.6 A Member Organization of FAO that is a Contracting Party and the member states of that Member Organization that are Contracting Parties shall exercise their membership rights and fulfil their membership obligations in accordance, *mutatis mutandis*, with the Constitution and General Rules of FAO.

19.7 The Governing Body shall adopt and amend, as required, its own Rules of Procedure and financial rules which shall not be inconsistent with this Treaty.

19.8 The presence of delegates representing a majority of the Contracting Parties shall be necessary to constitute a quorum at any session of the Governing Body.

19.9 The Governing Body shall hold regular sessions at least once every two years. These sessions should, as far as possible, be held back-to-back with the regular sessions of the Commission on Genetic Resources for Food and Agriculture.

19.10 Special Sessions of the Governing Body shall be held at such other times as may be deemed necessary by the Governing Body, or at the written request of any Contracting Party, provided that this request is supported by at least one third of the Contracting Parties.

19.11 The Governing Body shall elect its Chairperson and Vice-Chairpersons (collectively referred to as "the Bureau"), in conformity with its Rules of Procedure.

Article 20 – Secretary

20.1 The Secretary of the Governing Body shall be appointed by the Director-General of FAO, with the approval of the Governing Body. The Secretary shall be assisted by such staff as may be required.

20.2 The Secretary shall perform the following functions:

- (a) arrange for and provide administrative support for sessions of the Governing Body and for any subsidiary bodies as may be established;
- (b) assist the Governing Body in carrying out its functions, including the performance of specific tasks that the Governing Body may decide to assign to it;
- (c) report on its activities to the Governing Body.

20.3 The Secretary shall communicate to all Contracting Parties and to the Director - General:

- (a) decisions of the Governing Body within sixty days of adoption;
- (b) information received from Contracting Parties in accordance with the provisions of this Treaty.

20.4 The Secretary shall provide documentation in the six languages of the United Nations for sessions of the Governing Body.

20.5 The Secretary shall cooperate with other organizations and treaty bodies, including in particular the Secretariat of the Convention on Biological Diversity, in achieving the objectives of this Treaty.

Article 21 – Compliance

The Governing Body shall, at its first meeting, consider and approve cooperative and effective procedures and operational mechanisms to promote compliance with the provisions of this Treaty and to address issues of non-compliance. These procedures and mechanisms shall include monitoring, and offering advice or assistance, including legal advice or legal assistance, when needed, in particular to developing countries and countries with economies in transition.

Article 22 – Settlement of Disputes

22.1 In the event of a dispute between Contracting Parties concerning the interpretation or application of this Treaty, the parties concerned shall seek solutions by negotiation.

22.2 If the parties concerned cannot reach agreement by negotiation, they may jointly seek the good offices of, or request mediation by, a third party.

22.3 When ratifying, accepting, approving or acceding to this Treaty, or at any time thereafter, a Contracting Party may declare in writing to the Depositary that for a dispute not resolved in accordance with Article 22.1 or Article 22.2 above, it accepts one or both of the following means of dispute settlement as compulsory:

(a) Arbitration in accordance with the procedure laid down in Part 1 of Annex II to this Treaty;

(b) Submission of the dispute to the International Court of Justice.

22.4 If the parties to the dispute have not, in accordance with Article 22.3 above, accepted the same or any procedure, the dispute shall be submitted to conciliation in accordance with Part 2 of Annex II to this Treaty unless the parties otherwise agree.

Article 23 – Amendments of the Treaty

23.1 Amendments to this Treaty may be proposed by any Contracting Party.

23.2 Amendments to this Treaty shall be adopted at a session of the Governing Body. The text of any proposed amendment shall be communicated to Contracting Parties by the Secretary at least six months before the session at which it is proposed for adoption.

23.3 All amendments to this Treaty shall only be made by consensus of the Contracting Parties present at the session of the Governing Body.

23.4 Any amendment adopted by the Governing Body shall come into force among Contracting Parties having ratified, accepted or approved it on the ninetieth day after the deposit of instruments of ratification, acceptance or approval by two-thirds of the Contracting Parties. Thereafter the amendment shall enter into force for any other Contracting Party on the ninetieth day after that Contracting Party deposits its instrument of ratification, acceptance or approval of the amendment.

23.5 For the purpose of this Article, an instrument deposited by a Member Organization of FAO shall not be counted as additional to those deposited by member states of such an organization.

Article 24 – Annexes

24.1 The annexes to this Treaty shall form an integral part of this Treaty and a reference to this Treaty shall constitute at the same time a reference to any annexes thereto.

24.2 The provisions of Article 23 regarding amendments to this Treaty shall apply to the amendment of annexes.

Article 25 – Signature

This Treaty shall be open for signature at the FAO from 3 November 2001 to 4 November 2002 by all Members of FAO and any States that are not Members of FAO but are Members of the United Nations, or any of its specialized agencies or of the International Atomic Energy Agency.

Article 26 – Ratification, Acceptance or Approval

This Treaty shall be subject to ratification, acceptance or approval by the Members and non-Members of FAO referred to in Article 25. Instruments of ratification, acceptance, or approval shall be deposited with the Depository.

Article 27 – Accession

This Treaty shall be open for accession by all Members of FAO and any States that are not Members of FAO but are Members of the United Nations, or any of its specialized agencies or of the International Atomic Energy Agency from the date on which the Treaty is closed for signature. Instruments of accession shall be deposited with the Depository.

Article 28 – Entry into force

28.1 Subject to the provisions of Article 29.2, this Treaty shall enter into force on the ninetieth day after the deposit of the fortieth instrument of ratification, acceptance, approval or accession, provided that at least twenty instruments of ratification, acceptance, approval or accession have been deposited by Members of FAO.

28.2 For each Member of FAO and any State that is not a Member of FAO but is a Member of the United Nations, or any of its specialized agencies or of the International Atomic Energy Agency that ratifies, accepts, approves or accedes to this Treaty after the deposit, in accordance with Article 28.1, of the fortieth instrument of ratification, acceptance, approval or accession, the Treaty shall enter into force on the ninetieth day following the deposit of its instrument of ratification, acceptance, approval or accession.

Article 29 – Member Organizations of FAO

29.1 When a Member Organization of FAO deposits an instrument of ratification, acceptance, approval or accession for this Treaty, the Member Organization shall, in accordance with the provisions of Article II.7 of the FAO Constitution, notify any change regarding its distribution of competence to its declaration of competence submitted under Article II.5 of the FAO Constitution as may be necessary in light of its acceptance of this Treaty. Any Contracting Party to this Treaty may, at any time, request a Member Organization of FAO that is a Contracting Party to this Treaty to provide information as to which, as between the Member Organization and its member states, is responsible for the implementation of any particular matter covered by this Treaty. The Member Organization shall provide this information within a reasonable time.

29.2 Instruments of ratification, acceptance, approval, accession or withdrawal, deposited by a Member Organization of FAO, shall not be counted as additional to those deposited by its Member States.

Article 30 – Reservations

No reservations may be made to this Treaty.

Article 31 – Non-Parties

The Contracting Parties shall encourage any Member of FAO or other State, not a Contracting Party to this Treaty, to accept this Treaty.

Article 32 – Withdrawals

32.1 Any Contracting Party may at any time after two years from the date on which this Treaty has entered into force for it, notify the Depositary in writing of its withdrawal from this Treaty. The Depositary shall at once inform all Contracting Parties.

32.2 Withdrawal shall take effect one year from the date of receipt of the notification.

Article 33 – Termination

33.1 This Treaty shall be automatically terminated if and when, as the result of withdrawals, the number of Contracting Parties drops below forty, unless the remaining Contracting Parties unanimously decide otherwise.

33.2 The Depositary shall inform all remaining Contracting Parties when the number of Contracting Parties has dropped to forty.

33.3 In the event of termination the disposition of assets shall be governed by the financial rules to be adopted by the Governing Body.

Article 34 – Depositary

The Director-General of FAO shall be the Depositary of this Treaty.

Article 35 – Authentic Texts

The Arabic, Chinese, English, French, Russian and Spanish texts of this Treaty are equally authentic.

ANNEX I

LIST OF CROPS COVERED UNDER THE MULTILATERAL SYSTEM

Food crops

Crop	Genus	Observations
Breadfruit	<i>Artocarpus</i>	Breadfruit only.
Asparagus	<i>Asparagus</i>	
Oat	<i>Avena</i>	
Beet	<i>Beta</i>	
Brassica complex	<i>Brassica</i> et al.	Genera included are: <i>Brassica</i> , <i>Armoracia</i> , <i>Barbarea</i> , <i>Camelina</i> , <i>Crambe</i> , <i>Diplotaxis</i> , <i>Eruca</i> , <i>Isatis</i> , <i>Lepidium</i> , <i>Raphanobrassica</i> , <i>Raphanus</i> , <i>Rorippa</i> , and <i>Sinapis</i> . This comprises oilseed and vegetable crops such as cabbage, rapeseed, mustard, cress, rocket, radish, and turnip. The species <i>Lepidium meyenii</i> (maca) is excluded.
Pigeon Pea	<i>Cajanus</i>	
Chickpea	<i>Cicer</i>	
Citrus	<i>Citrus</i>	Genera <i>Poncirus</i> and <i>Fortunella</i> are included as root stock.
Coconut	<i>Cocos</i>	
Major aroids	<i>Colocasia</i> , <i>Xanthosoma</i>	Major aroids include taro, cocoyam, dasheen and tannia.
Carrot	<i>Daucus</i>	
Yams	<i>Dioscorea</i>	
Finger Millet	<i>Eleusine</i>	
Strawberry	<i>Fragaria</i>	
Sunflower	<i>Helianthus</i>	
Barley	<i>Hordeum</i>	
Sweet Potato	<i>Ipomoea</i>	
Grass pea	<i>Lathyrus</i>	
Lentil	<i>Lens</i>	
Apple	<i>Malus</i>	
Cassava	<i>Manihot</i>	<i>Manihot esculenta</i> only.
Banana / Plantain	<i>Musa</i>	Except <i>Musa textilis</i> .
Rice	<i>Oryza</i>	
Pearl Millet	<i>Pennisetum</i>	
Beans	<i>Phaseolus</i>	Except <i>Phaseolus polyanthus</i> .
Pea	<i>Pisum</i>	
Rye	<i>Secale</i>	
Potato	<i>Solanum</i>	Section <i>tuberosa</i> included, except <i>Solanum phureja</i> .
Eggplant	<i>Solanum</i>	Section <i>melongena</i> included.
Sorghum	<i>Sorghum</i>	
Triticale	<i>Triticosecale</i>	
Wheat	<i>Triticum</i> et al.	Including <i>Agropyron</i> , <i>Elymus</i> , and <i>Secale</i> .
Faba Bean / Vetch	<i>Vicia</i>	
Cowpea et al.	<i>Vigna</i>	
Maize	<i>Zea</i>	Excluding <i>Zea perennis</i> , <i>Zea diploperennis</i> , and <i>Zea luxurians</i> .

Forages

Genera	Species
LEGUME FORAGES	
<i>Astragalus</i>	<i>chinensis, cicer, arenarius</i>
<i>Canavalia</i>	<i>ensiformis</i>
<i>Coronilla</i>	<i>varia</i>
<i>Hedysarum</i>	<i>coronarium</i>
<i>Lathyrus</i>	<i>cicera, ciliolatus, hirsutus, ochrus, odoratus, sativus</i>
<i>Lespedeza</i>	<i>cuneata, striata, stipulacea</i>
<i>Lotus</i>	<i>corniculatus, subbiflorus, uliginosus</i>
<i>Lupinus</i>	<i>albus, angustifolius, luteus</i>
<i>Medicago</i>	<i>arborea, falcata, sativa, scutellata, rigidula, truncatula</i>
<i>Melilotus</i>	<i>albus, officinalis</i>
<i>Onobrychis</i>	<i>viciifolia</i>
<i>Ornithopus</i>	<i>sativus</i>
<i>Prosopis</i>	<i>affinis, alba, chilensis, nigra, pallida</i>
<i>Pueraria</i>	<i>phaseoloides</i>
<i>Trifolium</i>	<i>alexandrinum, alpestre, ambiguum, angustifolium, arvense, agrocicerum, hybridum, incarnatum, pratense, repens, resupinatum, rueppellianum, semipilosum, subterraneum, vesiculosum</i>
GRASS FORAGES	
<i>Andropogon</i>	<i>gayanus</i>
<i>Agropyron</i>	<i>cristatum, desertorum</i>
<i>Agrostis</i>	<i>stolonifera, tenuis</i>
<i>Alopecurus</i>	<i>pratensis</i>
<i>Arrhenatherum</i>	<i>elatius</i>
<i>Dactylis</i>	<i>glomerata</i>
<i>Festuca</i>	<i>arundinacea, gigantea, heterophylla, ovina, pratensis, rubra</i>
<i>Lolium</i>	<i>hybridum, multiflorum, perenne, rigidum, temulentum</i>
<i>Phalaris</i>	<i>aquatica, arundinacea</i>
<i>Phleum</i>	<i>pratense</i>
<i>Poa</i>	<i>alpina, annua, pratensis</i>
<i>Tripsacum</i>	<i>laxum</i>
OTHER FORAGES	
<i>Atriplex</i>	<i>halimus, nummularia</i>
<i>Salsola</i>	<i>vermiculata</i>

ANNEX II

Part 1

ARBITRATION

Article 1

The claimant party shall notify the Secretary that the parties to the dispute are referring it to arbitration pursuant to Article 22. The notification shall state the subject-matter of arbitration and include, in particular, the articles of this Treaty, the interpretation or application of which are at issue. If the parties to the dispute do not agree on the subject matter of the dispute before the President of the tribunal is designated, the arbitral tribunal shall determine the subject matter. The Secretary shall forward the information thus received to all Contracting Parties to this Treaty.

Article 2

1. In disputes between two parties to the dispute, the arbitral tribunal shall consist of three members. Each of the parties to the dispute shall appoint an arbitrator and the two arbitrators so appointed shall designate by common agreement the third arbitrator who shall be the President of the tribunal. The latter shall not be a national of one of the parties to the dispute, nor have his or her usual place of residence in the territory of one of these parties to the dispute, nor be employed by any of them, nor have dealt with the case in any other capacity.
2. In disputes between more than two Contracting Parties, parties to the dispute with the same interest shall appoint one arbitrator jointly by agreement.
3. Any vacancy shall be filled in the manner prescribed for the initial appointment.

Article 3

1. If the President of the arbitral tribunal has not been designated within two months of the appointment of the second arbitrator, the Director-General of FAO shall, at the request of a party to the dispute, designate the President within a further two-month period.
2. If one of the parties to the dispute does not appoint an arbitrator within two months of receipt of the request, the other party may inform the Director-General of FAO who shall make the designation within a further two-month period.

Article 4

The arbitral tribunal shall render its decisions in accordance with the provisions of this Treaty and international law.

Article 5

Unless the parties to the dispute otherwise agree, the arbitral tribunal shall determine its own rules of procedure.

Article 6

The arbitral tribunal may, at the request of one of the parties to the dispute, recommend essential interim measures of protection.

Article 7

The parties to the dispute shall facilitate the work of the arbitral tribunal and, in particular, using all means at their disposal, shall:

- (a) Provide it with all relevant documents, information and facilities; and
- (b) Enable it, when necessary, to call witnesses or experts and receive their evidence.

Article 8

The parties to the dispute and the arbitrators are under an obligation to protect the confidentiality of any information they receive in confidence during the proceedings of the arbitral tribunal.

Article 9

Unless the arbitral tribunal determines otherwise because of the particular circumstances of the case, the costs of the tribunal shall be borne by the parties to the dispute in equal shares. The tribunal shall keep a record of all its costs, and shall furnish a final statement thereof to the parties to the dispute.

Article 10

Any Contracting Party that has an interest of a legal nature in the subject-matter of the dispute which may be affected by the decision in the case, may intervene in the proceedings with the consent of the tribunal.

Article 11

The tribunal may hear and determine counterclaims arising directly out of the subject-matter of the dispute.

Article 12

Decisions both on procedure and substance of the arbitral tribunal shall be taken by a majority vote of its members.

Article 13

If one of the parties to the dispute does not appear before the arbitral tribunal or fails to defend its case, the other party may request the tribunal to continue the proceedings and to make its award. Absence of a party to the dispute or a failure of a party to the dispute to defend its case shall not constitute a bar to the proceedings. Before rendering its final decision, the arbitral tribunal must satisfy itself that the claim is well founded in fact and law.

Article 14

The tribunal shall render its final decision within five months of the date on which it is fully constituted unless it finds it necessary to extend the time-limit for a period which should not exceed five more months.

Article 15

The final decision of the arbitral tribunal shall be confined to the subject-matter of the dispute and shall state the reasons on which it is based. It shall contain the names of the members who have participated and the date of the final decision. Any member of the tribunal may attach a separate or dissenting opinion to the final decision.

Article 16

The award shall be binding on the parties to the dispute. It shall be without appeal unless the parties to the dispute have agreed in advance to an appellate procedure.

Article 17

Any controversy which may arise between the parties to the dispute as regards the interpretation or manner of implementation of the final decision may be submitted by either party to the dispute for decision to the arbitral tribunal which rendered it.

Part 2

CONCILIATION

Article 1

A conciliation commission shall be created upon the request of one of the parties to the dispute. The commission shall, unless the parties to the dispute otherwise agree, be composed of five members, two appointed by each party concerned and a President chosen jointly by those members.

Article 2

In disputes between more than two Contracting Parties, parties to the dispute with the same interest shall appoint their members of the commission jointly by agreement. Where two or more parties to the dispute have separate interests or there is a disagreement as to whether they are of the same interest, they shall appoint their members separately.

Article 3

If any appointments by the parties to the dispute are not made within two months of the date of the request to create a conciliation commission, the Director-General of FAO shall, if asked to do so by the party to the dispute that made the request, make those appointments within a further two-month period.

Article 4

If a President of the conciliation commission has not been chosen within two months of the last of the members of the commission being appointed, the Director-General of FAO shall, if asked to do so by a party to the dispute, designate a President within a further two-month period.

Article 5

The conciliation commission shall take its decisions by majority vote of its members. It shall, unless the parties to the dispute otherwise agree, determine its own procedure. It shall render a proposal for resolution of the dispute, which the parties shall consider in good faith.

Article 6

A disagreement as to whether the conciliation commission has competence shall be decided by the commission.

MEĐUNARODNI UGOVOR O BILJNIM GENETIČKIM RESURSIMA ZA HRANU I POLJOPRIVREDU

PREAMBULA

Ugovorne strane,

Uvjerene u posebnu prirodu biljnih genetičkih resursa za hranu i poljoprivredu, njihova posebna obilježja i probleme kojima su potrebna posebna rješenja;

Uznemirene neprekidnom erozijom tih resursa;

Znajući da su biljni genetički resursi za hranu i poljoprivredu zajednička briga svih zemalja, tako da sve zemlje u velikoj mjeri zavise o biljnim genetičkim resursima za hranu i poljoprivredu koji su porijeklom sa drugog mjesta;

Potvrđujući da su očuvanje, istraživanje, prikupljanje, karakterizacija, ocjenjivanje i dokumentovanje biljnih genetičkih resursa za hranu i poljoprivredu bitni u ostvarivanju ciljeva Rimske deklaracije o svjetskoj prehrambenoj sigurnosti i Akcionog plana djelovanja Svjetskog sastanka na vrhu o hrani i za razvoj održive poljoprivrede za ovu i buduće generacije, tako da je hitno potrebno ojačati sposobnost zemalja u razvoju i zemalja sa ekonomijom u tranziciji da se upuštaju u takve zadatke;

Uzimajući u obzir da je Globalni plan akcije za očuvanje i održivu upotrebu biljnih genetičkih resursa za hranu i poljoprivredu međunarodno priznati okvir za takve aktivnosti;

Priznajući da su biljni genetički resursi za hranu i poljoprivredu sirovine neophodne za genetičko poboljšanje kultura, bilo odabirom od strane poljoprivrednika, klasičnim oplemenjivanjem bilja, ili modernim biotehnologijama, tako da su bitni u prilagođavanju nepredvidivim promjenama okoline i budućim ljudskim potrebama;

Potvrđujući da prošli, sadašnji i budući doprinosi poljoprivrednika u svim područjima svijeta, a posebno onih u centrima porijekla i različitosti, očuvanju, poboljšanju i dostupnosti tih resursa, predstavljaju osnovu za prava poljoprivrednika;

Potvrđujući takođe da prava priznata u ovom Ugovoru da se čuva, koristi, razmjenjuje i prodaje sjeme sačuvano na poljoprivrednim imanjima i drugi reprodukcioni materijal, tako da se sudjeluje u donošenju odluka o upotrebi biljnih genetičkih resursa za hranu i poljoprivredu i u poštenoj i pravednoj diobi koristi koje proizilaze iz te upotrebe, jesu osnov za ostvarivanje prava poljoprivrednika, kao i za promociju prava poljoprivrednika na nacionalnom i međunarodnom nivou;

Imajući na umu da bi ovaj Ugovor i drugi međunarodni ugovori koji imaju veze sa ovim Ugovorom trebali biti takvi da se uzajamno podupiru u cilju održive poljoprivrede i prehrambene sigurnosti;

Potvrđujući da se ništa u ovom Ugovoru ne smije tumačiti tako da se na bilo koji način podrazumijeva promjena prava i obaveza ugovornih strana na osnovu drugih međunarodnih ugovora;

Podrazumijevajući da se gore navedenim ne namjerava stvoriti hijerarhija između ovog Ugovora i drugih međunarodnih ugovora;

Svjesne da su pitanja koja se tiču upravljanja biljnim genetičkim resursima za hranu i poljoprivredu na dodirnoj tački između poljoprivrede, životne sredine i trgovine i uvjerene da bi trebala postojati sinergija među ovim sektorima;

Svjesne svoje odgovornosti prema prošlim i budućim generacijama da se očuva svjetska raznolikost biljnih genetičkih resursa za hranu i poljoprivredu;

Uviđajući da bi državama u ostvarivanju njihovih suverenih prava nad njihovim biljnim genetičkim resursima za hranu i poljoprivredu moglo biti na obostranu korist stvaranje efektivnog multilateralnog sistema za olakšan pristup dijelu ovih resursa koji bi bio utvrđen pregovorima, kao i za poštenu i pravičnu diobu koristi koje proizilaze iz njihove upotrebe; i

Želeći sklopiti međunarodni ugovor u okviru Organizacije za hranu i poljoprivredu Ujedinjenih nacija, u daljem tekstu FAO, na osnovu člana XIV Ustava FAO-a;

Dogovorile su se sljedeće:

DIO I – UVOD

Član 1 – Ciljevi

1.1. Ciljevi ovog Ugovora su očuvanje i održiva upotreba biljnih genetičkih resursa za hranu i poljoprivredu, kao i jednaka i pravedna dioba koristi koje proizilaze iz njihove upotrebe, u skladu sa Konvencijom o biološkoj različitosti, radi održive poljoprivrede i prehrambene sigurnosti.

1.2. Ovi ciljevi će se postići bliskim povezivanjem ovog Ugovora sa Organizacijom za hranu i poljoprivredu Ujedinjenih nacija i Konvencijom o biološkoj različitosti.

Član 2 – Upotreba izraza

Za svrhe ovog Ugovora, sljedeći izrazi imaju značenje koje im je dato u nastavku. Ove definicije nemaju namjeru obuhvatiti trgovinu robama:

„Očuvanje *in situ*“ znači očuvanje ekosistema i prirodnih staništa, održavanje i obnovu za život sposobnih populacija vrsta u njihovim prirodnim okruženjima, kao i u slučaju odomaćenih ili uzgajanih biljnih vrsta, u okruženjima gdje su razvile svoja specifična svojstva.

„Očuvanje *ex situ*“ znači očuvanje biljnih genetičkih resursa za hranu i poljoprivredu izvan njihovog prirodnog staništa.

„Biljni genetički resursi za hranu i poljoprivredu“ znači svaki genetički materijal biljnog porijekla koji ima stvarnu ili potencijalnu vrijednost za hranu i poljoprivredu.

„Genetički materijal“ znači svaki materijal biljnog porijekla, uključujući reproduktivni i vegetativni materijal za razmnožavanje, a koji sadrži funkcionalne jedinice nasljeđivanja.

„Sorta“ znači biljnu grupu unutar jednog botaničkog taksona najnižeg poznatog ranga, određenu nasljednom ekspresijom njenih različitosti i drugih genetičkih karakteristika.

„Kolekcija *ex situ*“ znači kolekciju biljnih genetičkih resursa za hranu i poljoprivredu održavanih izvan njihovog prirodnog staništa.

„Centar porijekla“ znači geografsko područje gdje je biljna vrsta, bilo odomaćena ili divlja, prvobitno razvila svoja specifična svojstva.

„Centar različitosti poljoprivredne kulture“ znači geografsko područje koje sadrži visok nivo genetičke različitosti određene poljoprivredne kulture u *in situ* uslovima.

Član 3 – Područje primjene

Ovaj Ugovor se odnosi na biljne genetičke resurse za hranu i poljoprivredu.

DIO II – OPŠTE ODREDBE

Član 4 – Opšte obaveze

Svaka ugovorna strana će osigurati usaglašenost svojih zakona, propisa i postupaka sa svojim obavezama kako su predviđene u ovom Ugovoru.

Član 5 - Očuvanje, istraživanje, prikupljanje, karakterizacija, ocjenjivanje i dokumentovanje biljnih genetičkih resursa za hranu i poljoprivredu

5.1. Svaka ugovorna strana će, zavisno od nacionalnog zakonodavstva, i u saradnji sa drugim ugovornim stranama gdje to odgovara, promovisati integrisani pristup istraživanju, očuvanju i održivoj upotrebi biljnih genetičkih resursa za hranu i poljoprivredu, a posebno će, gdje je to primjereno:

- a) istražiti i popisati biljne genetske resurse za hranu i poljoprivredu, uzimajući u obzir status i stepen varijacije kod postojećih populacija, uključujući one koje imaju potencijalnu vrijednost za upotrebu, koliko je moguće, ocijeniti sve što bi ih ugrožavalo;
- b) promovisati prikupljanje biljnih genetičkih resursa za hranu i poljoprivredu i relevantnih sa tim povezanih informacija o onim biljnim genetičkim resursima koji su ugroženi ili su potencijalno za upotrebu;
- c) podsticati ili podupirati, prema potrebi, nastojanja poljoprivrednika i lokalnih zajednica da upravljaju svojim biljnim genetičkim resursima za hranu i poljoprivredu i očuvaju ih na poljoprivrednim imanjima;
- d) promovisati očuvanje *in situ* divljih srodnika poljoprivrednih kultura i divljih bilja za proizvodnju hrane, uključujući pri tome i zaštićena područja, podsticanjem, među ostalim, nastojanja domicilnih i lokalnih zajednica;
- e) saradivati radi promovisanja razvoja efikasnog i održivog sistema očuvanja *ex situ*, posvećujući dužnu pažnju potrebi za odgovarajućim dokumentovanjem, karakterizacijom, regenerisanjem i ocjenjivanjem, kao i promovisati razvoj i transfer odgovarajućih tehnologija za tu svrhu imajući u vidu poboljšavanje održive upotrebe biljnih genetičkih resursa za hranu i poljoprivredu;
- f) nadgledati očuvanje vitalnosti, stepena varijacije i genetičkog integriteta kolekcija biljnih genetičkih resursa za hranu i poljoprivredu.

5.2. Prema potrebi, ugovorne strane, preduzeće korake da svedu na najmanju mjeru ili po mogućnosti uklone ono što ugrožava biljne genetičke resurse za hranu i poljoprivredu.

Član 6 – Održiva upotreba biljnih genetičkih resursa

6.1. Ugovorne strane stvorice i sprovodiće odgovarajuću politiku i pravne mjere koje promovišu održivu upotrebu biljnih genetičkih resursa za hranu i poljoprivredu.

6.2. Održiva upotreba biljnih genetičkih resursa za hranu i poljoprivredu može uključivati mjere kao što su:

a) ostvarivanje pravedne poljoprivredne politike koja promoviše, prema potrebi, razvoj i održavanje raznolikih sistema poljoprivredne proizvodnje koji povećavaju održivu upotrebu poljoprivredne biološke različitosti i drugih prirodnih resursa;

b) jačanje istraživanja koja povećavaju i čuvaju biološku raznolikost povećanjem varijacija unutar vrste i među vrstama na korist poljoprivrednika, posebno onih koji stvaraju i upotrebljavaju vlastite sorte i primjenjuju ekološka načela u održavanju plodnosti zemljišta i borbi protiv bolesti, korova i štetočina;

c) podsticanje, prema potrebi, nastojanja u oplemenjivanju bilja koja, uz učestvovanje poljoprivrednika, posebno u zemljama u razvoju, jačaju sposobnost stvaranja sorti posebno prilagođenih društvenim, ekonomskim i ekološkim uslovima, uključujući i u graničnim područjima;

d) proširivanje genetičke osnove kultura i povećavanje raspona genetičke različitosti dostupne poljoprivrednicima;

e) podsticanje, prema potrebi, proširene upotrebe lokalnih i lokalno prilagođenih poljoprivrednih kultura, sorti i nedovoljno korištenih vrsta;

f) podupiranje, prema potrebi, šire upotrebe različitih sorti i vrsta u poljoprivrednoj proizvodnji, očuvanja i održive upotrebe poljoprivrednih kultura i stvaranja jakih veza sa oplemenjivanjem bilja i poljoprivrednim razvojem kako bi se smanjila ranjivost kultura i genetička erozija, i promovisala povećana svjetska proizvodnja hrane u skladu sa održivim razvojem; i

g) preispitivanje i, prema potrebi, prilagođavanje strategija oplemenjivanja i propisa koji se odnose na priznavanje sorti i distribuciju sjemena.

Član 7 – Nacionalne obaveze i međunarodna saradnja

7.1. Svaka ugovorna strana će, prema potrebi, uključiti u svoje politike i programe poljoprivrednog i ruralnog razvoja aktivnosti navedene u članovima 5 i 6, i saradivati sa drugim ugovornim stranama, direktno ili putem FAO-a i drugih relevantnih međunarodnih organizacija, u očuvanju i održivoj upotrebi biljnih genetičkih resursa za hranu i poljoprivredu.

7.2. Međunarodna saradnja naročito je usmjerena na:

a) stvaranje ili jačanje sposobnosti zemalja u razvoju i zemalja sa ekonomijom u tranziciji s obzirom na očuvanje i održivu upotrebu biljnih genetičkih resursa za hranu i poljoprivredu;

b) jačanje međunarodnih aktivnosti u promovisanju očuvanja, ocjenjivanja, dokumentovanja, genetičkog jačanja, oplemenjivanja bilja, umnožavanja sjemena; i dijeljenja, omogućavanjem pristupa, i razmjene, u skladu sa dijelom IV, biljnih genetičkih resursa za hranu i poljoprivredu kao i odgovarajućih informacija i tehnologije;

c) održavanje i jačanje institucionalnih rješenja predviđenih u dijelu V; i

d) primjenjivanje strategije finansiranja iz člana 18.

Član 8 – Tehnička pomoć

Ugovorne strane saglasne su da će promovisati pružanje tehničke pomoći ugovornim stranama, naročito onima koje su zemlje u razvoju ili zemlje sa ekonomijom u tranziciji, bilo bilateralno ili kroz odgovarajuće međunarodne organizacije, u cilju olakšavanja sprovođenja ovog Ugovora.

DIO III – PRAVA POLJOPRIVREDNIKA

Član 9 - Prava poljoprivrednika

9.1. Ugovorne strane uviđaju veliki doprinos od strane lokalnih i domicilnih zajednica i poljoprivrednika iz svih područja svijeta, naročito oni u mjestima porijekla i različitosti kultura, koji će raditi i nastaviti da rade na očuvanju i razvoju biljnih genetičkih resursa koji čine osnovu prehrambene i poljoprivredne proizvodnje širom svijeta.

9.2. Ugovorne strane saglasne su da su nacionalne vlade odgovorne za ostvarivanje prava poljoprivrednika koja se odnose na biljne genetičke resurse za hranu i poljoprivredu. U skladu sa svojim potrebama i prioritetima, svaka bi ugovorna strana trebala, po potrebi, i u skladu sa svojim nacionalnim zakonodavstvom, preduzeti mjere za zaštitu i promovisanja prava poljoprivrednika, uključujući:

a) zaštitu tradicionalnog znanja vezanog za biljne genetičke resurse za hranu i poljoprivredu;

b) pravo učestvovanja u pravednoj diobi koristi koja proizilazi iz korišćenja biljnih genetičkih resursa za hranu i poljoprivredu; i

c) pravo učestvovanja u donošenju odluka, na nacionalnom nivou, o pitanjima koja su povezana sa očuvanjem i održivom upotrebom biljnih genetičkih resursa za hranu i poljoprivredu.

9.3. Ništa se u ovom članu ne smije tumačiti kao ograničavanje bilo kojeg prava kojeg poljoprivrednici imaju da čuvaju, upotrebljavaju, razmjenjuju i prodaju sjeme/sadni materijal sačuvan na poljoprivrednim imanjima, u skladu sa nacionalnim zakonodavstvom i prema potrebi.

DIO IV – MULTILATERALNI SISTEM PRISTUPA I DIOBA KORISTI

Član 10 - Multilateralni sistem pristupa i dioba koristi

10.1. U svojim odnosima sa drugim državama ugovorne strane priznaju suverena prava država na njihove biljne genetičke resurse za hranu i poljoprivredu uključujući da ovlaštenje za određivanjem pristupa tim resursima ostaje nacionalnim vladama, u skladu sa nacionalnim zakonodavstvom.

10.2. U ostvarivanju svojih suverenih prava, ugovorne strane saglasne su da uspostave djelotvoran, koristan i transparentan multilateralni sistem, kako bi olakšale pristup biljnim genetičkim resursima za hranu i poljoprivredu i dijelile, na pošten i pravedan način, koristi koji proizilaze iz korišćenja tih resursa, na način da se međusobno nadopunjuju i potpomažu.

Član 11 – Obuhvat Multilateralnog sistema

11.1. U unapređivanju ciljeva očuvanja i održive upotrebe biljnih genetičkih resursa za hranu i poljoprivredu, kao poštenog i pravednog dijeljenja koristi koje proizilaze iz njihove upotrebe, kako je navedeno u članu 1, Multilateralni sistem obuhvatiće biljne genetičke resurse za hranu i poljoprivredu navedene u Dodatku I. koji je sastavljen u skladu s kriterijumima prehrambene sigurnosti i međuzavisnosti.

11.2. Multilateralni sistem naveden u članu 11.1. uključivaće sve biljne genetičke resurse za hranu i poljoprivredu navedene u Dodatku I koji su pod upravom i kontrolom ugovornih strana i u javnom sektoru. U cilju postizanja najpotpunijeg mogućeg obuhvata Multilateralnog sistema, ugovorne strane pozivaju sve ostale imaoce biljnih genetičkih resursa za hranu i poljoprivredu navedenih u Dodatku I da uključe te biljne genetičke resurse za hranu i poljoprivredu u Multilateralni sistem.

11.3. Ugovorne strane su takođe saglasne preduzeti odgovarajuće mjere kako bi podstakle fizička i pravna lica unutar svoje nadležnosti koja posjeduju biljne genetičke resurse za hranu i poljoprivredu navedene u Dodatku I da uključe te biljne genetičke resurse za hranu i poljoprivredu u Multilateralni sistem.

11.4. Nakon dvije godine od stupanja Ugovora na snagu, Rukovodeće tijelo će ocijeniti napredak u uključivanju biljnih genetičkih resursa za hranu i poljoprivredu navedenih u stavu 11.3. u Multilateralni sistem. Na osnovu te ocjene, Rukovodeće tijelo će odlučiti hoće li pristup i dalje biti olakšan onim fizičkim i pravnim licima navedenim u stavu 11.3. koja nijesu uključila te biljne genetičke resurse za hranu i poljoprivredu u Multilateralni sistem, ili će preduzeti druge mjere koje smatra primjerenima.

11.5. Multilateralni sistem će takođe uključivati biljne genetičke resurse za hranu i poljoprivredu navedene u Dodatku I koji se čuvaju u *ex situ* kolekcijama međunarodnih poljoprivrednih istraživačkih centara Konsultativne grupe za međunarodna istraživanja u poljoprivredi (KGMIP), kako je predviđeno u članu 15.1. a), i kod drugih međunarodnih institucija, u skladu sa članom 15.5.

Član 12 – Olakšani pristup biljnim genetičkim resursima za hranu i poljoprivredu unutar Multilateralnog sistema

12.1. Ugovorne strane su saglasne da olakšani pristup biljnim genetičkim resursima za hranu i poljoprivredu u okviru Multilateralnog sistema, kako je određen članom 11, bude u skladu sa odredbama ovog Ugovora.

12.2. Ugovorne strane su saglasne preduzeti neophodne pravne ili druge odgovarajuće mjere kako bi osigurale takav pristup drugim ugovornim stranama putem Multilateralnog sistema. U tu svrhu takav pristup biće takođe osiguran pravnim i fizičkim licima pod nadležnošću bilo koje od ugovornih strana, u skladu sa odredbama člana 11.4.

12.3. Takav pristup će biti osiguran u skladu sa sljedećim uslovima:

a) pristup će biti osiguran jedino u svrhu korišćenja i očuvanja za istraživanje, oplemenjivanje i obuku za hranu i poljoprivredu, pod uslovom da ta svrha ne uključuje hemijske, farmaceutske i/ili druge industrijske upotrebe koje nijesu namijenjene proizvodnji hrane ili krmnog bilja. U slučaju kultura sa višestrukom upotrebom (prehrambenom i neprehrambenom), njihova važnost za prehrambenu sigurnost treba biti odlučujuća za njihovo uključivanje u Multilateralni sistem i raspoloživosti za olakšani pristup.

b) pristup će biti ekspeditivno odobran, bez potrebe da se evidentiraju pojedinačni primjerci i biće besplatan ili, kada se naplaćuje naknada, ona neće nadmašivati minimalne troškove koji nastaju;

c) svi raspoloživi podaci iz pasosa i, zavisno od važećeg zakona, sve druge pripadajuće raspoložive nepovjerljive deskriptivne informacije, biće stavljene na raspolaganje zajedno sa biljnim genetičkim resursima za hranu i poljoprivredu koji se dostavljaju;

d) primaoci ne smiju polagati bilo kakva prava intelektualne svojine ili druga prava koja ograničavaju olakšani pristup biljnim genetičkim resursima za hranu i poljoprivredu, ili njihovim genetičkim dijelovima ili komponentama, u obliku u kojem su primljeni iz Multilateralnog sistema;

e) o pristupu biljnim genetičkim resursima za hranu i poljoprivredu koji su u razvoju, uključujući materijal što ga razvijaju poljoprivrednici, odlučuje po svom nahođenju onaj ko ih razvija, tokom razdoblja njihovog razvoja;

f) pristup biljnim genetičkim resursima za hranu i poljoprivredu koji su zaštićeni pravom intelektualne i druge svojine, biće u skladu sa primjenjivim međunarodnim ugovorima i primjenjivim nacionalnim zakonodavstvom;

g) primaoci koji su primili i čuvaju biljne genetičke resurse iz Multilateralnog sistema osigurat će da ti biljni genetički resursi za hranu i poljoprivredu budu i dalje dostupni Multilateralnom sistemu u skladu sa uslovima ovog Ugovora; i

h) ne dovodeći u pitanje druge odredbe ovog člana, ugovorne strane su saglasne da pristup biljnim genetičkim resursima za hranu i poljoprivredu koji se nalaze u *in situ* uslovima bude osiguran u skladu sa nacionalnim zakonodavstvom ili, u nedostatku takvog zakonodavstva, u skladu sa standardima koje može odrediti Rukovodeće tijelo.

12.4. U ovu svrhu, olakšani pristup, u skladu sa članovima 12.2. i 12.3. gore, biće osiguran na osnovu standardnog Sporazuma o transferu materijala (STM) kojeg će usvojiti Rukovodeće tijelo i koji će sadržavati odredbe članova 12.3.a), d) i g), kao i odredbe o diobi koristi izložene u članu 13.2.d) (ii) i druge odgovarajuće odredbe ovog Ugovora, kao i odredbu da će primaoc biljnih genetičkih resursa za hranu i poljoprivredu zahtijevati da se uslovi sporazuma o transferu materijala primjenjuju na transfer biljnih genetičkih resursa za hranu i poljoprivredu drugom licu ili ustanovi, kao i na sve dalje transfere tih biljnih genetičkih resursa za hranu i poljoprivredu.

12.5. Ugovorne strane će osigurati postojanje mogućnosti traženja pravne pomoći, u skladu sa primjenjivim pravnim zahtjevima u pogledu nadležnosti, na osnovu njihovih pravnih sistema, u slučaju ugovornih sporova koji bi nastali u vezi sa takvim sporazumima o transferu materijala, uviđajući da obaveze koje proizilaze iz takvih sporazuma pripadaju isključivo stranama tih sporazuma.

12.6. Ugovorne strane su saglasne da u situacijama vanrednih katastrofa osiguraju olakšan pristup odgovarajućim biljnim genetičkim resursima za hranu i poljoprivredu u okviru Multilateralnog sistema u cilju doprinosa ponovnom uspostavljanju poljoprivrednih sistema u saradnji sa koordinatorima pomoći zbog katastrofe.

Član 13 **Dioba koristi u Multilateralnom sistemu**

13.1. Ugovorne strane uviđaju da olakšani pristup biljnim genetičkim resursima za hranu i poljoprivredu koji su uključeni u Multilateralni sistem predstavlja sam po sebi veliku korist od Multilateralnog sistema i saglasne su da koristi koje iz njega proizilaze budu dijeljene pošteno i pravedno u skladu sa odredbama ovog člana.

13.2. Ugovorne strane su saglasne da koristi koje proizilaze iz upotrebe biljnih genetičkih resursa za hranu i poljoprivredu u okviru Multilateralnog sistema, uključujući njihovu komercijalnu upotrebu, budu dijeljene pošteno i pravedno putem sljedećih mehanizama: razmjene informacija, pristupa tehnologiji i transfera tehnologije, izgradnja sposobnosti i dijeljenja koristi koje proizilaze iz komercijalizacije, uzimajući u obzir područja prioritarnih aktivnosti u obnovljivom Globalnom planu akcije, uz usmjeravanje od strane Rukovodećeg tijela:

(a) „Razmjena informacija:“

Ugovorne strane su saglasne da omogućе dostupnost informacija koje će, između ostalog, obuhvatati kataloge i inventare, informacije o tehnologijama, rezultate tehničkih, naučnih i društveno-ekonomskih istraživanja, uključujući karakterizaciju, ocjenjivanje i iskorišćavanje, s obzirom na one biljne genetičke resurse za hranu i poljoprivredu koji su u okviru Multilateralnog sistema. Takve će informacije biti stavljene na raspolaganje, ukoliko nijesu tajne, ili subjekt primjene zakona u skladu sa nacionalnim pravom. Takve informacije će biti dostupne svim stranama ovog Ugovora putem informacionog sistema koji je predviđen u članu 17.

(b) „Pristup tehnologiji i transfer tehnologije“

(i) Ugovorne strane se obavezuju da će osigurati i/ili olakšati pristup tehnologijama za očuvanje, karakterizaciju, ocjenjivanje i upotrebu biljnih genetičkih resursa za hranu i poljoprivredu koji su u okviru Multilateralnog sistema. Uviđajući da neke tehnologije mogu biti prenesene samo putem genetičkog materijala, ugovorne strane će osigurati i/ili olakšati pristup takvim tehnologijama i genetičkom materijalu koji je u okviru Multilateralnog sistema i poboljšanim sortama i genetičkom materijalu stvorenom kroz upotrebu biljnih genetičkih resursa za hranu i poljoprivredu u okviru Multilateralnog sistema, u skladu sa odredbama člana 12. Pristup ovim tehnologijama, poboljšanim sortama i genetičkom materijalu biće osiguran i/ili olakšan uz poštovanje važećih imovinskih prava i zakona o pristupu, i u skladu sa nacionalnim mogućnostima.

(ii) Pristup tehnologiji i transfer tehnologije zemljama, naročito zemljama u razvoju i zemljama sa ekonomijom u tranziciji, ostvarivaće se putem skupa mjera kao što su osnivanje i održavanje učestvovanje u radu tematskih grupa po kulturama o korišćenju biljnih genetičkih resursa za hranu i poljoprivredu, sve vrste partnerstava u istraživanju i razvoju i komercijalnim zajedničkim ulaganjima u vezi sa primljenim materijalom, razvoj ljudskih resursa i efektivan pristup istraživačkim objektima.

(iii) Pristup tehnologiji i transfer tehnologije u smislu (i) i (ii) naprijed navedenih, uključujući onu koja je zaštićena pravima intelektualne svojine, zemljama u razvoju koje su ugovorne strane, naročito najmanje razvijenim zemljama, i zemljama sa ekonomijom u tranziciji, osiguraće se i/ili olakšavati pod poštenim i najpovoljnijim uslovima, naročito u slučaju tehnologija za upotrebu u svrhu očuvanja kao i tehnologija u korist poljoprivrednika u zemljama u razvoju, naročito u najmanje razvijenim zemljama, i zemljama sa ekonomijom u tranziciji, uključujući koncesijske i preferencijalne uslove gdje postoji uzajamna saglasnost o tome, između ostalog putem partnerstava u istraživanju i razvoju na osnovu Multilateralnog sistema. Takav pristup i transfer biće osiguran pod uslovima koji priznaju adekvatnu i efektivnu zaštitu pravā intelektualne svojine i koji su u skladu sa takvom njihovom zaštitom.

(c) „Izgradnja sposobnosti“

Uzimajući u obzir potrebe zemalja u razvoju i zemalja sa ekonomijom u tranziciji, izražene kao prioritet u njihovim planovima i programima, gdje takvi postoje, za dalju izgradnju sposobnosti u pogledu onih biljnih genetičkih resursa za hranu i poljoprivredu koji su obuhvaćeni Multilateralnim sistemom, ugovorne strane saglasne su dati prednost (i) stvaranju i/ili jačanju programā za naučno i tehničko obrazovanje i obuku u očuvanju i održivoj upotrebi biljnih genetičkih resursa za hranu i poljoprivredu, (ii) razvijanju i jačanju ustanova za očuvanje i održivu upotrebu biljnih genetičkih resursa za hranu i poljoprivredu, naročito u zemljama u razvoju i zemljama sa ekonomijom u tranziciji, i (iii) obavljanju naučnih istraživanja u prvom redu i gdje je to moguće, u zemljama u razvoju i zemljama sa ekonomijom u tranziciji, u saradnji sa institucijama takvih zemalja, i razvijanje sposobnosti za takva istraživanja u područjima u kojima su potrebna.

(c) „Podjela monetarnih i drugih koristi komercijalizacije“

(i) Ugovorne strane saglasne su, na osnovu Multilateralnog sistema, preduzeti mjere radi postizanja komercijalne podjele koristi putem uključivanja privatnog i javnog sektora u aktivnosti navedene u ovome članu, putem partnerstava i saradnje u istraživanju i razvoju tehnologije, uključujući i odnose sa privatnim sektorom u zemljama u razvoju i zemljama sa ekonomijom u tranziciji.

(ii) Ugovorne strane saglasne su da standardni Sporazum o transferu materijala naveden u članu 12.4. treba uključivati zahtjev da primaoc, koji komercijalizuje proizvod koji je biljni genetički resurs za hranu i poljoprivredu i koji uključuje materijal do kojeg se došlo putem Multilateralnog sistema, treba platiti mehanizmu navedenom u članu 19.3.f) pravedan dio koristi koja proizlazi iz komercijalizovanja tog proizvoda, osim kad je takav proizvod dostupan bez ograničenja drugima za dalje istraživanje i oplemenjivanje, u kojem slučaju će se primaoc koji komercijalizuje podsticati da izvrši takvo plaćanje. Rukovodeće tijelo će, na svom prvom sastanku, odrediti visinu, oblik i način tog plaćanja, u skladu sa trgovačkom praksom. Rukovodeće tijelo može odlučiti da uspostavi različite visine plaćanja za razne kategorije primaoca koji komercijalizuje takve proizvode; može takođe odlučiti o potrebi da se izuzmu od takvih plaćanja mali poljoprivrednici u zemljama u razvoju i zemljama sa ekonomijom u tranziciji. Rukovodeće tijelo može, s vremena na vrijeme, nanovo razmotriti visinu plaćanja u cilju postizanja poštene i pravične diobe koristi, i može takođe ocijeniti, unutar razdoblja od pet godina nakon stupanja na snagu ovog Ugovora, da li bi zahtjev o obaveznom plaćanju u standardnom Sporazumu o transferu materijala trebao važiti i u slučajevima kad su takvi komercijalizovani proizvodi dostupni bez ograničenja drugima za dalje istraživanje i oplemenjivanje.

13.3. Ugovorne strane saglasne su da bi koristi koje proizilaze iz upotrebe biljnih genetičkih resursa za hranu i poljoprivredu koje se dijele na osnovu Multilateralnog sistema trebale pristizati prvenstveno, direktno ili indirektno, poljoprivrednicima u svim zemljama, naročito u zemljama u razvoju i zemljama sa ekonomijom u tranziciji, koji čuvaju i održivo upotrebljavaju biljne genetičke resurse za hranu i poljoprivredu.

13.4. Rukovodeće tijelo će, na svom prvom sastanku, razmotriti relevantnu politiku i kriterijume za posebnu pomoć, na osnovu dogovorene strategije finansiranja uspostavljene po članu 18 za očuvanje biljnih genetičkih resursa za hranu i poljoprivredu u zemljama u razvoju i zemljama sa ekonomijom u tranziciji čiji je doprinos različitosti biljnih genetičkih resursa za hranu i poljoprivredu u Multilateralnom sistemu značajan i/ili koje imaju posebne potrebe.

13.5. Ugovorne strane uviđaju da će sposobnost da se potpuno sprovede Globalni plan akcije, naročito zemalja u razvoju i zemalja sa ekonomijom u tranziciji, uveliko zavisiti o efektivnom sprovođenju ovog člana i strategije finansiranja predviđene u članu 18.

13.6. Ugovorne strane će razmotriti modalitete strategije dijeljenja koristi dobrovoljnim doprinosima kojima bi prehrambene industrije koje imaju korist od biljnih genetičkih resursa za hranu i poljoprivredu trebale doprinositi Multilateralnom sistemu.

DIO V – KOMPONENTE POTPORE

Član 14 – Globalni plan akcije

Uviđajući da je obnovljivi Globalni plan akcije za očuvanje i održivu upotrebu biljnih genetičkih resursa za hranu i poljoprivredu važan za ovaj Ugovor, ugovorne strane bi trebale promovirati njegovo efektivno sprovođenje, što uključuje da se kroz nacionalne akcije i, gdje to odgovara, kroz međunarodnu saradnju osigura koherentan okvir za, između ostalog, izgradnju sposobnosti, transfer tehnologije i razmjenu informacija, uzimajući u obzir odredbe člana 13.

Član 15

***Ex situ* kolekcije biljnih genetičkih resursa za hranu i poljoprivredu koje drže međunarodni poljoprivredni istraživački centri Konsultativne grupe za međunarodna poljoprivredna istraživanja i druge međunarodne institucije**

15.1. Ugovorne strane uviđaju važnost koju za ovaj Ugovor imaju *ex situ* kolekcije biljnih genetičkih resursa za hranu i poljoprivredu koje su povjerene međunarodnim poljoprivrednim istraživačkim centrima Konsultativne grupe za međunarodna poljoprivredna istraživanja (KGMPI). Ugovorne strane pozivaju međunarodne poljoprivredne istraživačke centre da potpišu sporazume sa Rukovodećim tijelom s obzirom na takvih *ex situ* kolekcija, u skladu sa sljedećim odredbama i uslovima:

a) biljni genetički resursi za hranu i poljoprivredu koji su navedeni u Dodatku I ovog Ugovora, koje drže međunarodni poljoprivredni istraživački centri, biće dostupni u skladu sa odredbama koje su izložene u dijelu IV ovog Ugovora.

b) biljni genetički resursi za hranu i poljoprivredu koji nijesu navedeni u Dodatku I ovog Ugovora, a prikupljeni su prije njegovog stupanja na snagu, a koje drže međunarodni poljoprivredni istraživački centri, biće dostupni u skladu sa odredbama sporazuma o transferu materijala koji je trenutno u upotrebi na osnovu sporazuma između međunarodnih poljoprivrednih istraživačkih centara i FAO-a. Rukovodeće tijelo će izvršiti izmjene i dopune ovog sporazuma o transferu materijala najkasnije na svojoj drugoj redovnoj sjednici, u konsultaciji sa međunarodnim poljoprivrednim istraživačkim centrima i u skladu sa relevantnim odredbama ovog Ugovora, naročito članovima 12 i 13, i pod sljedećim uslovima:

(i) međunarodni poljoprivredni istraživački centri će periodično informisati Rukovodeće tijelo o sklopljenim sporazumima o transferu materijala, u skladu sa rasporedom koji će utvrditi Rukovodeće tijelo;

(ii) ugovornim stranama na čijem su državnom području biljni genetički resursi za hranu i poljoprivredu prikupljeni iz *in situ* uslova biće na zahtjev dati uzorci takvih biljnih genetičkih resursa za hranu i poljoprivredu bez ikakvog sporazuma o transferu materijala;

(iii) korist koja nastaje na osnovu naprijed navedenog sporazuma o transferu materijala i koji pristižu mehanizmom spomenutim u članu 19.3.f, koristiće se za očuvanje i održivu upotrebu dotičnih biljnih genetičkih resursa za hranu i poljoprivredu, naročito u nacionalnim i

regionalnim programima u zemljama u razvoju i zemljama sa ekonomijom u tranziciji, posebno u centrima različitosti i u najmanje razvijenim zemljama; i

(iv) međunarodni poljoprivredni istraživački centri će preduzeti odgovarajuće mjere, u skladu sa svojim sposobnostima, da održavaju efektivno postupanje u skladu sa uslovima iz sporazuma o transferu materijala, i odmah će obavijestiti Rukovodeće tijelo o slučajevima neusklađenosti.

c) međunarodni poljoprivredni istraživački centri priznaju autoritet Rukovodećeg tijela da usmjerava politiku s obzirom na *ex situ* kolekcija koje su u njihovom posjedu u skladu sa odredbama ovog Ugovora.

d) naučni i tehnički objekti u kojima se takve *ex situ* kolekcije čuvaju ostaće pod autoritetom međunarodnih poljoprivrednih istraživačkih centara koji se obavezuju upravljati i administrativno voditi te *ex situ* kolekcije u skladu sa međunarodno prihvaćenim standardima, naročito Standardima za gen-banke kako ih je prihvatila Komisija FAO-a za genetičke resurse za hranu i poljoprivredu.

e) na zahtjev pojedinog međunarodnog poljoprivrednog istraživačkog centra, Sekretar će nastojati pružiti odgovarajuću tehničku podršku.

f) Sekretar ima u bilo koje vrijeme pravo pristupa objektima, kao i pravo obavljanja inspekcije svih aktivnosti koje se obavljaju u njima, a direktno su povezane sa očuvanjem i razmjenom materijala obuhvaćenog ovim članom.

g) ako bi kancelarijano održavanje ovih *ex situ* kolekcija što ih drže međunarodni poljoprivredni istraživački centri bilo ometeno ili ugroženo bilo kojim događajem, uključujući višu silu, Sekretar će uz pristanak zemlje domaćina pomagati u njihovoj evakuaciji ili transferu u mjeri u kojoj je to moguće.

15.2. Ugovorne strane saglasne su osigurati olakšani pristup biljnim genetičkim resursima za hranu i poljoprivredu iz Dodatka I, na osnovu Multilateralnog sistema međunarodnim poljoprivrednim istraživačkim centrima iz KGMPi koji su potpisali sporazume sa Rukovodećim tijelom u skladu sa ovim Ugovorom. Takvi će centri biti uključeni na popis koji drži Sekretar, a dostupan je ugovornim stranama na zahtjev.

15.3. Materijal koji nije na popisu u Dodatku I, a međunarodni poljoprivredni istraživački centri su ga primili i očuvali nakon stupanja na snagu ovog Ugovora, biće dostupan na način u skladu sa uslovima o kojima su se uzajamno usaglasili međunarodni poljoprivredni istraživački centri koji su primili taj materijal i zemlja porijekla takvih resursa ili zemlja koja je stekla te resurse u skladu s Konvencijom o biološkoj različitosti ili drugim primjenjivim propisom.

15.4. Ugovorne strane podstiču se da međunarodnim poljoprivrednim istraživačkim centrima koji su potpisali sporazume sa Rukovodećim tijelom osiguraju pristup, pod uzajamno prihvaćenim uslovima, biljnim genetičkim resursima za hranu i poljoprivredu koji nijesu na popisu u Dodatku I, a važni su za programe i aktivnosti tih međunarodnih poljoprivrednih istraživačkih centara.

15.5. Rukovodeće tijelo će nastojati sklopiti sporazume za svrhe navedene u ovom članu sa drugim relevantnim međunarodnim institucijama.

Član 16 **Međunarodne mreže za biljne genetičke resurse**

16.1. Postojeća saradnja u međunarodnim mrežama za biljne genetičke resurse za hranu i poljoprivredu podstiće se ili razvijati na osnovu postojećih dogovora i u skladu sa uslovima ovog Ugovora, radi postizanja što je moguće potpunijeg obuhvata biljnih genetičkih resursa za hranu i poljoprivredu.

16.2. Ugovorne strane podstiće, prema potrebi, mjerodavne institucije, uključujući vladine, privatne, nevladine, istraživačke, oplemenjivačke i druge institucije, da učestvuju u međunarodnim mrežama.

Član 17 **Globalni informacioni sistem o biljnim genetičkim resursima za hranu i poljoprivredu**

17.1. Ugovorne strane sarađivaće kako bi razvile i ojačale globalni informacioni sistem, zasnovan na postojećim informacionim sistemima, za olakšavanje razmjene informacija o naučnim, tehničkim i ekološkim pitanjima vezanim za biljne genetičke resurse za hranu i poljoprivredu, u očekivanju da će takva razmjena informacija pridonijeti dijeljenju koristi čineći informacije o biljnim genetičkim resursima za hranu i poljoprivredu dostupnim svim ugovornim stranama. Prilikom razvijanja Globalnog informacionog sistema težiće se saradnji sa Klirinškim mehanizmom Konvencije o biološkoj različitosti.

17.2. Na osnovu obavještenja ugovornih strana, treba osigurati rano upozoravanje na opasnosti koje ugrožavaju efikasno održavanje biljnih genetičkih resursa za hranu i poljoprivredu u cilju očuvanja tog materijala.

17.3. Ugovorne strane sarađivaće sa Komisijom FAO-a za genetičke resurse za hranu i poljoprivredu u njenom periodičnom ponovnom ocjenjivanju stanja svjetskih biljnih genetičkih resursa za hranu i poljoprivredu radi olakšavanja ažuriranja obnovljivog Globalnog plana akcije spomenutog u članu 14.

DIO VI - FINANSIJSKE ODREDBE

Član 18 **Izvori finansiranja**

18.1. Ugovorne strane obavezuju se primijeniti strategiju finansiranja za sprovođenje ovog Ugovora u skladu sa odredbama ovog člana.

18.2. Ciljevi strategije finansiranja biće povećavanje dostupnosti, transparentnosti, djelotvornosti i efektivnosti osiguravanja finansijskih sredstava za sprovođenje aktivnosti na osnovu ovog Ugovora.

18.3. Radi mobilisanja finansiranja za prioritetne aktivnosti, planove i programe, naročito u zemljama u razvoju i zemljama sa ekonomijom u tranziciji, i uzimajući u obzir Globalni plan akcije, Rukovodeće tijelo će periodično određivati cilj takvog finansiranja.

18.4. U skladu sa ovom strategijom finansiranja:

a) ugovorne strane preduzeće potrebne i odgovarajuće mjere unutar rukovodećih tijela relevantnih međunarodnih mehanizama, fondova i tijela, da bi osigurale primjereni prioritet i pažnju efektivnom dodjeljivanju predviđenih i dogovorenih sredstava za sprovođenje planova i programa na osnovu ovog Ugovora.

b) mjera u kojoj će ugovorne strane koje su zemlje u razvoju i ugovorne strane sa ekonomijom u tranziciji efektivno ostvarivati svoje obaveze na osnovu ovog Ugovora, zavisice o efektivnom dodjeljivanju sredstava spomenutih u ovom članu, naročito od ugovornih strana koje su razvijene zemlje. Ugovorne strane koje su zemlje u razvoju i ugovorne strane sa ekonomijom u tranziciji daće u svojim vlastitim planovima i programima potrebni prioritet građenju sposobnosti s obzirom na biljne genetičke resurse za hranu i poljoprivredu.

c) ugovorne strane koje su razvijene zemlje takođe osiguravaju, a ugovorne strane koje su zemlje u razvoju i ugovorne strane sa ekonomijom u tranziciji upotrebljavaju, finansijske resurse za sprovođenje ovog Ugovora putem bilateralnih, regionalnih i multilateralnih puteva. Takvi putevi uključuju mehanizam spomenutih u članu 19.3.f).

d) svaka ugovorna strana saglasna je preduzeti nacionalne aktivnosti za očuvanje i održivu upotrebu biljnih genetičkih resursa za hranu i poljoprivredu i osigurati za njih finansijska sredstva u skladu sa svojim nacionalnim mogućnostima i finansijskim sredstvima. Osigurana finansijska sredstva ne smiju se koristiti za ciljeve koji nijesu u skladu s ovim Ugovorom, naročito u područjima koja su povezana sa međunarodnom trgovinom robama.

e) ugovorne strane saglasne su da finansijske koristi koje proizilaze iz člana 13.2.d) jesu dio strategije finansiranja.

f) dobrovoljne doprinose mogu takođe davati ugovorne strane, privatni sektor, uzimajući u obzir odredbe člana 13., nevladine organizacije i drugi izvori. Ugovorne strane saglasne su da Rukovodeće tijelo treba razmotriti modalitete strategije da se podstaknu takvi doprinosi.

18.5. Ugovorne strane saglasne su da se prioritet daje sprovođenju dogovorenih planova i programa za poljoprivrednike u zemljama u razvoju, naročito u najmanje razvijenim zemljama, i u zemljama sa ekonomijom u tranziciji, koji čuvaju i održivo upotrebljavaju biljne genetičke resurse za hranu i poljoprivredu.

DIO VII – INSTITUCIONALNE ODREDBE

Član 19 Rukovodeće tijelo

19.1. Ovim se osniva Rukovodeće tijelo za ovaj Ugovor koje se sastoji od svih ugovornih strana.

19.2. Sve odluke Rukovodećeg tijela donose se konsenzusom, osim ako je konsenzusom odlučeno o drugom načinu donošenja odluke o izvjesnim mjerama, s tim da će se uvijek zahtijevati konsenzus u odnosu na član 23 i 24.

19.3. Dužnosti Rukovodećeg tijela su da promoviše sprovođenje ovog Ugovora imajući u vidu njegove ciljeve i to naročito:

- a) davati smjernice politike i uputstva radi nadzora i usvajanja takvih preporuka koje su potrebne za sprovođenje ovog Ugovora, a naročito za djelovanje Multilateralnog sistema;
- b) usvajati planove i programe za sprovođenje ovog Ugovora;
- c) usvojiti na prvoj sjednici i periodično nanovo razmatrati strategiju finansiranja za sprovođenje ovog Ugovora, u skladu sa odredbama člana 18;
- d) usvajati budžet ovog Ugovora;
- e) razmotriti i uspostaviti, prema potrebi, pomoćna tijela, zavisno od raspoloživosti potrebnih finansijskih sredstava kao i njihove mandate i sastave;
- f) uspostaviti, prema potrebi, odgovarajući mehanizam, kao što je račun naknada, za primanje i korišćenje finansijskih sredstava koja će pristizati u njega za svrhe sprovođenja ovog Ugovora;
- g) uspostaviti i održavati saradnju sa drugim relevantnim međunarodnim organizacijama i ugovornim tijelima, a među njima naročito sa Konferencijom strana Konvencije o biološkoj raznolikosti, na pitanjima koja su obuhvaćena ovim Ugovorom, uključujući njihovo učešće u strategiji finansiranja;
- h) razmotriti i usvojiti, prema potrebi, izmjene i dopune ovog Ugovora, u skladu sa odredbama člana 23;
- i) razmotriti i usvojiti, prema potrebi, izmjene i dopune dodataka ovog Ugovora, u skladu sa odredbama člana 24;
- j) razmotriti modalitete strategije za podsticanje dobrovoljnih doprinosa, naročito imajući u vidu članove 13 i 18;
- k) obavljati druge funkcije koje bi mogle biti potrebne za ostvarivanje ciljeva ovog Ugovora;
- l) obraćati pažnju relevantnim odlukama Konferencije strana Konvencije o biološkoj raznolikosti i drugih međunarodnih organizacija i ugovornih tijela;
- m) obavijestiti, prema potrebi, Konferenciju strana Konvencije o biološkoj raznolikosti i druge relevantne međunarodne organizacije i ugovorna tijela o pitanjima koja se tiču sprovođenja ovog Ugovora; i
- n) odobriti uslove sporazuma sa međunarodnim poljoprivrednim istraživačkim centrima i drugim međunarodnim institucijama na osnovu člana 15, kao i razmotriti i izvršiti izmjene i dopune sporazuma o transferu materijala iz člana 15.

19.4. Uz uslove iz člana 19.6, svaka ugovorna strana ima jedan glas i može je na sjednicama Rukovodećeg tijela predstavljati jedan delegat, kojeg mogu pratiti zamjenik, stručnjaci i savjetnici. Zamjenici, stručnjaci i savjetnici mogu učestvovati u radu Rukovodećeg tijela, ali ne mogu glasati osim u slučaju kada su ovlašćeni da zamijene delegata.

19.5. Organizacija Ujedinjenih nacija, njene specijalizovane ustanove i Međunarodna agencija za atomsku energiju, kao i svaka država koja nije strana ovog Ugovora, mogu biti zastupljene kao posmatrači na sjednicama Rukovodećeg tijela. Svako drugo tijelo ili ustanova, vladina ili nevladina, koja je kvalifikovana u područjima povezanim sa očuvanjem i održivom upotrebom biljnih genetičkih resursa za hranu i poljoprivredu, i koje je obavijestilo

Sekretara o svojoj želji da bude zastupljena kao posmatrač na sjednici Rukovodećeg tijela, može se pridružiti osim ako tome ne prigovori najmanje jedna trećina prisutnih ugovornih strana. Pridruživanje i učestvovanje posmatrača podliježe Poslovniku kojeg je usvojilo Rukovodeće tijelo.

19.6. Organizacija članica FAO-a koja je ugovorna strana, i države članice takve organizacije članice FAO-a koje su ugovorne strane, ostvarivaće svoja članska prava i ispunjavati svoje članske obaveze u skladu sa, *mutatis mutandis*, Ustavu i Opštim pravilima FAO-a.

19.7. Rukovodeće tijelo će usvojiti i po potrebi mijenjati i dopunjavati vlastiti Poslovnik i finansijska pravila, s tim da ti dokumenti ne smiju biti u suprotnosti sa ovim Ugovorom.

19.8. Za kvorum je na svakoj sjednici Rukovodećeg tijela potrebno prisustvo delegata koji predstavljaju većinu ugovornih strana.

19.9. Rukovodeće tijelo će održavati redovne sjednice najmanje jednom svake dvije godine. Ove bi sjednice, ukoliko je to moguće, trebalo održavati odmah nakon redovnih sjednica Komisije za genetičke resurse za hranu i poljoprivredu.

19.10. Vanredne sjednice Rukovodećeg tijela održavaće se u drugim terminima kad Rukovodeće tijelo to smatra potrebnim ili na pisani zahtjev bilo koje ugovorne strane, pod uslovom da taj zahtjev podrži najmanje jedna trećina ugovornih strana.

19.11. Rukovodeće tijelo će u skladu sa svojim Poslovníkom izabrati svoga predsjedavajućeg i potpredsjedavajućeg (zajedno nazvanim „kancelarija“).

Član 20 Sekretar

20.1. Sekretara Rukovodećeg tijela imenuje generalni direktor FAO-a uz odobrenje Rukovodećeg tijela. Sekretaru će pomagati osoblje kakvo bude potrebno.

20.2. Sekretar obavlja sljedeće funkcije:

- a) priprema i osigurava administrativnu podršku za sjednice Rukovodećeg tijela i za pomoćna tijela koja mogu biti uspostavljena;
- b) pomaže Rukovodećem tijelu u ostvarivanju njegovih funkcija, uključujući obavljanje posebnih zadataka koje bi mu Rukovodeće tijelo odlučilo da povjeri;
- c) izvještava o svojim aktivnostima Rukovodeće tijelo.

20.3. Sekretar dostavlja svim ugovornim stranama i generalnom direktoru:

- a) odluke Rukovodećeg tijela u roku od šezdeset dana od njihovih usvajanja;
- b) informacije primljene od ugovornih strana u skladu sa odredbama ovog Ugovora.

20.4. Sekretar će obezbijediti dokumentaciju na šest jezika Ujedinjenih nacija za sjednice Rukovodećeg tijela.

20.5. Sekretar suraduje sa drugim organizacijama i ugovornim tijelima, ukljućujući naroćito Sekretarijat Konvencije o biološkoj raznolikosti, u postizanju ciljeva ovog Ugovora.

Ćlan 21 **Poštovanje Ugovora**

Rukovodeće tijelo će na svom prvom sastanku razmotriti i odobriti postupke saradnje i efektivnosti i operativne mehanizme za promovisanje poštovanja odredaba ovog Ugovora i za razmatranje pitanja njegovog nepoštovanja. Ovi će postupci i mehanizmi ukljućivati praćenje i nućenje savjeta ili pomoći, ukljućujući pravne savjete ili pravnu pomoć, kad je to potrebno, naroćito zemljama u razvoju i zemljama s ekonomijom u tranziciji.

Ćlan 22 **Rješavanje sporova**

22.1. U slučaju spora između ugovornih strana s obzirom na tumaćenja ili primjene ovog Ugovora, strane će traćiti rješanja pregovorima.

22.2. Ukoliko strane ne mogu pregovorima postići sporazum, one mogu zajednićki zatraćiti dobre usluge ili zahtijevati posredovanje treće strane.

22.3. Prilikom potvrđivanja, prihvatanja, odobrenja ili pristupa ovom Ugovoru, ili u bilo koje vrijeme poslije toga, ugovorna strana može izjaviti u pisanom obliku depozitaru da, za spor koji nije riješen u skladu sa ćlanom 22.1. ili ćlanom 22.2, ona prihvata kao obavezno jedno ili oba od sljedećih sredstava rješavanja sporova:

a) arbitraću u skladu sa postupkom koji je izloćen u dijelu 1. Dodatka II ovog Ugovora;

b) podnošenje spora Međunarodnom sudu pravde.

22.4. Ako strane u sporu nijesu, u skladu sa ćlanom 22.3., prihvatile isti ili bilo koji postupak, spor će biti podnesen na mirenje u skladu sa dijelom 2. Dodatka II. ovog Ugovora ukoliko se strane ne sporazumiju drugaćije.

Ćlan 23 **Izmjene i dopune Ugovora**

23.1. Svaka ugovorna strana može predloćiti izmjene i dopune ovog Ugovora.

23.2. Izmjene i dopune ovog Ugovora prihvataju se na sjednici Rukovodećeg tijela. Tekst svake predloćene izmjene i dopune Sekretar će dostaviti ugovornim stranama najmanje šest mjeseci prije sjednice na kojoj je predloćena za usvajanje.

23.3. Sve izmjene i dopune ovog Ugovora vršiće se jedino konsenzusom ugovornih strana prisutnih na sjednici Rukovodećeg tijela.

23.4. Sve izmjene i dopune koje je prihvatilo Rukovodeće tijelo stupaju na snagu između ugovornih strana koje su ih ratifikovale, prihvatile ili odobrile, devedesetoga dana nakon što dvije trećine ugovornih strana polože isprave o ratifikaciji, prihvatanju ili odobrenju. Nakon toga izmjene ili dopune stupaju na snagu za svaku drugu ugovornu stranu devedesetog dana nakon što ta ugovorna strana položi svoju ispravu o ratifikaciji, prihvatanju ili odobrenju tih izmjena ili dopuna.

23.5. U svrhu ovog člana, isprava koju je položila organizacija članica FAO neće se računati kao dodatnom onima koje su položile države članice takve organizacije.

Član 24 **Aneksi**

24.1. Aneksi ovog Ugovora su njegov sastavni dio, tako da je je upućivanje na Ugovor istovremeno i upućivanje na njegove Aneксе.

24.2. Odredbe člana 23 o izmjenama i dopunama ovog Ugovora odnose se i na izmjene ili dopune njegovih Aneksa.

Član 25 **Potpisivanje**

Ovaj Ugovor je otvoren za potpisivanje kod FAO-a od 3. novembra 2001. godine do 4. novembra 2002. godine svim članicama FAO-a i svim državama koje nijesu članice FAO-a ali su članice Organizacije Ujedinjenih nacija ili bilo koje od njenih specijalizovanih ustanova ili Međunarodne agencije za atomsku energiju.

Član 26 **Ratifikacija, prihvatanje ili odobrenje**

Ovaj Ugovor podliježe ratifikaciji, prihvatanju ili odobrenju od strane članica i nečlanica FAO-a spomenutih u članu 25. Isprave o ratifikaciji, prihvatanju ili odobrenju polažu se kod depozitara.

Član 27 **Pristup**

Od datuma kad ovaj Ugovor bude zatvoren za potpisivanje, on će biti otvoren za pristupanje svim članicama FAO-a i svim državama koje nijesu članice FAO-a ali su članice Organizacije Ujedinjenih nacija ili bilo koje od njenih specijalizovanih ustanova ili Međunarodne agencije za atomsku energiju. Isprave o pristupanju polažu se kod depozitara.

Član 28 **Stupanje na snagu**

28.1. Uz uslov odredaba člana 29.2., ovaj Ugovor stupa na snagu devedesetog dana nakon polaganja četrdesete isprave o ratifikaciji, prihvatanju, odobrenju ili pristupu, pod uslovom da

su najmanje dvadeset isprava o ratifikaciji, prihvatanju, odobrenju ili pristupu položile članice FAO-a.

28.2. Za svaku članicu FAO-a ili svaku državu koja nije članica FAO-a, ali je članica Organizacije Ujedinjenih nacija ili bilo koje od njenih specijalizovanih ustanova ili Međunarodne agencije za atomsku energiju, i koja ratifikuje, prihvati, odobri ili pristupi ovom Ugovoru nakon što u skladu sa članom 28.1. bude položena četrdeseta isprava o ratifikaciji, prihvatanju, odobrenju ili pristupu, Ugovor stupa na snagu dvadesetog dana nakon polaganja njene isprave o ratifikaciji, prihvatanju, odobrenju ili pristupu.

Član 29 Organizacije članica FAO-a

29.1. Kad organizacija članica FAO-a položi ispravu o ratifikaciji, prihvatanju, odobrenju ili pristupanju ovom Ugovoru, ta će organizacija članica, u skladu sa odredbama člana II.7. Ustava FAO-a, obavijestiti o svakoj promjeni koja se odnosi na raspodjelu nadležnosti prema njenoj izjavi o nadležnosti koju je podnijela na osnovu člana II.5. Ustava FAO-a, ukoliko je to potrebno u svjetlu njenog prihvatanja ovog Ugovora. Svaka strana ovog Ugovora može u svako doba zahtijevati od organizacije članice FAO-a, koja je ugovorna strana ovog Ugovora, da pruži obavještenja u pogledu odgovornosti između organizacije članica i njenih država članica za sprovođenje bilo kojeg pojedinačnog pitanja obuhvaćenog ovim Ugovorom. Organizacija članica će dati obavještenje unutar prihvatljivog roka.

29.2. Isprave o ratifikaciji, prihvatanju, odobrenju, pristupanju ili povlačenju, koje položi organizacija članica FAO-a neće se računati kao dodatne onima što su ih položile njene države članice.

Član 30 Rezerve

Na ovaj Ugovor ne mogu se staviti rezerve.

Član 31 Države koje nijesu strane

Ugovorne strane podstiču svaku članicu FAO-a ili drugu državu koja nije strana ovog Ugovora, da prihvati ovaj Ugovor.

Član 32 Povlačenje

32.1. Svaka ugovorna strana može u svako doba nakon dvije godine od datuma kad je ovaj Ugovor za nju stupio na snagu, obavijestiti depozitara u pisanom obliku o svom povlačenju iz Ugovora. Depozitar će odmah o tome obavijestiti sve ugovorne strane.

32.2. Povlačenje stupa na snagu godinu dana od datuma prijema obavještenja.

Član 33
Prestanak

33.1. Ovaj Ugovor automatski prestaje ako i kad, kao posljedica povlačenja, broj ugovornih strana padne ispod četrdeset, osim ako preostale ugovorne strane jednoglasno ne odluče drugačije.

33.2. Depozitar će obavijestiti sve preostale ugovorne strane kada se broj ugovornih strana smanji na četrdeset.

33.3. U slučaju prestanka, raspolaganje imovinom će se ravnati prema finansijskim pravilima koje usvaja Rukovodeće tijelo.

Član 34
Depozitar

Generalni direktor FAO-a je depozitar ovog Ugovora.

Član 35
Vjerodostojni tekstovi

Tekstovi ovog Ugovora na arapskom, kineskom, engleskom, francuskom, ruskom i španskom jednako su vjerodostojni.

DODATAK I

POPIS KULTURA OBUHVAĆENIH MULTILATERALNIM SISTEMOM

Prehrambene kulture

Kultura	Rod	Napomene
Hljebovac	<i>Artocarpus</i>	Jedino hljebovac.
Špargla	<i>Asparagus</i>	
Zob	<i>Avena</i>	
Repa	<i>Beta</i>	
Kompleks Brassica	<i>Brassica</i> et al.	Uključeni su rodovi: <i>Brassica</i> , <i>Armoracia</i> , <i>Barbarea</i> , <i>Camelina</i> , <i>Crambe</i> , <i>Diplotaxis</i> , <i>Eruca</i> , <i>Isatis</i> , <i>Lepidium</i> , <i>Raphanobrassica</i> , <i>Raphanus</i> , <i>Rorippa</i> i <i>Sinapis</i> . Ovim su obuhvaćene uljne i povrtarske kulture kao što su kupus, ogrštica, gorušica, potočarka, večernica, rotkva i repa. Isključena je vrsta <i>Lepidium meyenii</i> (maca).
Golublji grašak	<i>Cajanus</i>	
Leblebije	<i>Cicer</i>	
Agrumi	<i>Citrus</i>	Rodovi <i>Poncirus</i> i <i>Fortunella</i> uključeni su kao podloge.
Kokosov orah	<i>Cocos</i>	
Najvažniji kozlaci	<i>Colocasia</i> , <i>Xanthosoma</i>	Najvažniji kozlaci uključuju taro, cocoyam, dasheen i tannia.
Šargarepa	<i>Daucus</i>	
Jam	<i>Dioscorea</i>	
Afrički proso	<i>Eleusine</i>	
Jagoda	<i>Fragaria</i>	
Suncokret	<i>Helianthus</i>	
Ječam	<i>Hordeum</i>	
Slatki krompir	<i>Ipomoea</i>	
Stočni grašak	<i>Lathyrus</i>	
Sočivo	<i>Lens</i>	
Jabuka	<i>Malus</i>	

Manioka	<i>Manihot</i>	Jedino <i>Manihot esculenta</i> .
Banana/Pisang	<i>Musa</i>	Osim <i>Musa textilis</i> .
Pirinač	<i>Oryza</i>	
Prosenjak	<i>Pennisetum</i>	
Pasulj	<i>Phaseolus</i>	Osim <i>Phaseolus polyanthus</i> .
Grašak	<i>Pisum</i>	
Raž	<i>Secale</i>	
Krompir	<i>Solanum</i>	Uključena sekcija <i>tuberosa</i> , osim <i>Solanum phureja</i> .
Patlidžan	<i>Solanum</i>	Uključena sekcija <i>melongena</i> .
Sirak	<i>Sorghum</i>	
Triticale	<i>Triticosecale</i>	
Pšenica	<i>Triticum</i> et al.	Uključujući <i>Agropyron</i> , <i>Elymus</i> i <i>Secale</i> .
Bob/grahorica	<i>Vicia</i>	
Crnokica et al.	<i>Vigna</i>	
Kukuruz	<i>Zea</i>	Isključujući <i>Zea perennis</i> , <i>Zea diploperennis</i> i <i>Zea luxurians</i> .

Krmne culture

Rodovi	Vrste
KRMNE LEGUMINOZE	
<i>Astragalus</i>	<i>chinensis, cicer, arenarius</i>
<i>Canavalia</i>	<i>ensiformis</i>
<i>Coronilla</i>	<i>varia</i>
<i>Hedysarum</i>	<i>coronarum</i>
<i>Lathyrus</i>	<i>cicera, ciliolatus, hirsutus, ochrus, odoratus, sativus</i>
<i>Lespedeza</i>	<i>cuneata, striata, stipulacea</i>
<i>Lotus</i>	<i>corniculatus, subbiflorus, uliginosus</i>
<i>Lupinus</i>	<i>albus, angustifolius, luteus</i>
<i>Medicago</i>	<i>arborea, falcata, sativa, scutellata, rigidula, truncatula</i>
<i>Melilotus</i>	<i>albus, officinalis</i>
<i>Onobrychis</i>	<i>viciifolia</i>
<i>Ornithopus</i>	<i>sativus</i>
<i>Prosopis</i>	<i>affinis, alba, chilensis, nigra, pallida</i>
<i>Pueraria</i>	<i>phaseoloides</i>
<i>Trifolium</i>	<i>alexandrinum, alpestre, ambiguum,</i>

	<i>angustifolium, arvense,</i>
	<i>agrocicerum, hybridum, incarnatum,</i> <i>pratense, repens,</i> <i>resupinatum, rueppellianum,</i> <i>semipilosum,</i> <i>subterraneum, vesiculosum</i>
KRMNE TRAVE	
<i>Andropogon</i>	<i>gayanus</i>
<i>Agropyron</i>	<i>cristatum, desertorum</i>
<i>Agrostis</i>	<i>stolonifera, tenuis</i>
<i>Alopecurus</i>	<i>pratensis</i>
<i>Arrhenatherum</i>	<i>elatius</i>
<i>Dactylis</i>	<i>glomerata</i>
<i>Festuca</i>	<i>arundinacea, gigantea, heterophylla,</i> <i>ovina, pratensis, rubra</i>
<i>Lolium</i>	<i>hybridum, multiflorum, perenne,</i> <i>rigidum, temulentum</i>
<i>Phalaris</i>	<i>aquatica, arundinacea</i>
<i>Phleum</i>	<i>pratense</i>
<i>Poa</i>	<i>alpina, annua, pratensis</i>
<i>Tripsacum</i>	<i>laxum</i>
OSTALE KRMNE KULTURE	
<i>Atriplex</i>	<i>halimus, nummularia</i>
<i>Salsola</i>	<i>vermiculata</i>

DODATAK II

Dio 1.

ARBITRAŽA

Član 1

Strana koja postavlja zahtjev dužna je obavijestiti Sekretara da strane u sporu upućuju svoj spor na arbitražu na osnovu člana 22. Obavještenje treba sadržavati predmet arbitraže i naročito uključivati članove ovog Ugovora čije je tumačenje ili primjena u pitanju. Ako se strane u sporu ne mogu usaglasiti o predmetu spora prije nego bude imenovan predsjednik suda, taj će predmet odrediti arbitražni sud. Sekretar će tako primljeno obavještenje proslijediti svim stranama ovog Ugovora.

Član 2

1. U sporovima između dvije strane, arbitražni sud sastoji se od tri člana. Svaka će od strana u sporu imenovati arbitra, i dva će tako imenovana saglasno odrediti trećeg koji će biti predsjednik suda. Navedeni ne smije biti državljanin niti jedne od strana u sporu, niti smije imati uobičajeno boravište na državnom području niti jedne od strana u sporu, niti smije biti zaposlen u bilo kojoj od njih, niti smije biti osoba koja se bavila dotičnim slučajem u bilo kojem drugom svojstvu.

2. U sporovima između više od dvije ugovornih strana, strane u sporu koje imaju isti interes zajedno će sporazumno imenovati jednog arbitra.

3. Svako će se nepopunjeno mjesto popuniti na način propisan za inicijalno imenovanje.

Član 3

1. Ako predsjednik arbitražnog suda nije imenovan u roku od dva mjeseca od imenovanja drugog arbitra, generalni direktor FAO-a će, na zahtjev strane u sporu, imenovati predsjednika u roku dodatnog dvomjesečnog razdoblja.

2. Ako jedna od strana u sporu ne imenuje arbitra u roku od dva mjeseca od prijema zahtjeva, druga strana može obavijestiti generalnog direktora FAO-a, koji će izvršiti to imenovanje u roku dodatnog dvomjesečnog razdoblja.

Član 4

Arbitražni sud donosi svoje odluke u skladu sa odredbama ovog Ugovora i međunarodnog prava.

Član 5

Ukoliko se strane u sporu ne sporazumiju drugačije, arbitražni sud će odrediti sopstvena pravila postupka.

Član 6

Arbitražni sud može, na zahtjev jedne od strana u sporu, preporučiti neophodne privremene mjere zaštite.

Član 7

Strane u sporu dužne su olakšati rad arbitražnog suda i specijalno su dužne, upotrebljavajući sva sredstva koja su im na raspolaganju:

- a) dostaviti mu sve odgovarajuće dokumente, obavještenja i sredstva; i
- b) omogućiti mu, kad je potrebno, da pozove svjedoke ili vještake i primi njihove iskaze.

Član 8

Strane u sporu i arbitri obavezni su štiti tajnost svih podataka koje dobiju u povjerenju u toku postupka pred arbitražnim sudom.

Član 9

Ukoliko arbitražni sud ne odredi drugačije zbog posebnih okolnosti dotičnog slučaja, strane u sporu će u jednakim djelovima snositi troškove suda. Sud će voditi evidenciju o svim svojim troškovima, i stranama u sporu dati završni izvještaj o tim troškovima.

Član 10

Svaka ugovorna strana koja u predmetu spora ima pravni interes na kojeg bi odluka u dotičnom slučaju mogla uticati, može se umiješati u postupak uz pristanak suda.

Član 11

Sud može saslušati i odlučiti o protivzahtjevima koji proizilaze direktno iz predmeta spora.

Član 12

Odluke arbitražnog suda, i o postupku i o predmetu spora, donose se većinom glasova njegovih članova.

Član 13

Ako se jedna od strana u sporu ne pojavi pred arbitražnim sudom, ili propusti braniti svoj zahtjev, druga strana može zahtijevati od suda da nastavi postupak i donese svoju odluku. Odsutnost strane u sporu ili propust strane u sporu da brani svoj zahtjev neće predstavljati prepreku postupku. Prije donošenja svoje konačne odluke, arbitražni sud se mora uvjeriti da je zahtjev činjenično i pravno dobro utemeljen.

Član 14

Arbitražni sud će donijeti svoju konačnu odluku u roku od pet mjeseci od datuma kada je potpuno osnovan, osim ako ne utvrdi da je potrebno produžiti taj rok za period koji ne bi smio premašiti sljedećih pet mjeseci.

Član 15

Konačna odluka arbitražnog suda biće ograničena na predmet spora, i iznijeće razloge na kojima se zasniva. Sadržavaće imena članova koji su učestvovali, i datum konačne odluke. Svaki član suda može konačnoj odluci priložiti posebno ili izdvojeno mišljenje.

Član 16

Odluka je obavezujuća za strane u sporu. Na nju nema prava žalbe osim ako se strane u sporu nijesu unaprijed sporazumjele o postojanju žalbenog postupka.

Član 17

Svako neslaganje koje se može pojaviti između strana u sporu s obzirom na tumačenja ili načina sprovođenja konačne odluke bilo koja od strana u sporu može podnijeti na odlučivanje arbitražnom sudu koji ju je donio.

Dio 2.

MIRENJE

Član 1

Komisija za mirenje uspostavlja se na zahtjev jedne od strana u sporu. Ukoliko se strane u sporu ne sporazumiju drugačije, komisija se sastoji od pet članova, pri čemu svaka od zainteresovanih strana imenuje dva, a predsjednika zajednički biraju članovi.

Član 2

U sporovima između više od dviju ugovornih strana, one strane u sporu koje imaju isti interes sporazumno će imenovati svoje članove komisije. Kad dvije ili više strana u sporu imaju posebne interese ili postoji nesporazum jesu li istog interesa, imenovaće svoje članove posebno.

Član 3

Ako bilo koje od imenovanja što ih obavljaju strane u sporu nije izvršeno u roku od dva mjeseca od datuma zahtjeva da se osnuje savjet za mirenje, generalni direktor FAO-a će, ako to zatraži strana u sporu koja je podnijela zahtjev, izvršiti ta imenovanja u dvomjesečnom periodu.

Član 4

Ako predsjednik komisije za mirenje nije izabran u roku od dva mjeseca od kad je imenovan posljednji od članova komisije, generalni direktor FAO-a će, ako to zatraži strana u sporu, imenovati predsjednika u sljedećem dvomjesečnom razdoblju.

Član 5

Komisija za mirenje donosi odluke većinom glasova svojih članova. Ono će, ukoliko se strane u sporu ne sporazumiju drugačije, odrediti vlastiti postupak. Ono daje prijedlog rješenja spora, kojeg su strane dužne razmotriti u dobroj vjeri.

Član 6

O neslaganju je li komisija za mirenje nadležna, odlučuje komisija.

Član 3

O sprovođenju ovog zakona staraće se organ uprave nadležan za fitosanitarne poslove.

Član 4

Ovaj zakon stupa na snagu osmog dana od dana objavljivanja u "Službenom listu Crne Gore – Međunarodni ugovori".

SU-SK Broj 01-1014/5-09
Podgorica, 2. marta 2010. godine

SKUPŠTINA CRNE GORE 24. SAZIVA

PREDŠEDNIK

Ranko Krivokapić, s.r.